

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Magisterské kombinované studium

2010 – 2012

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Denisa Horáčková

Problematika výchovy a vzdělávání nadaného dítěte

Praha 2012

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Hana Fleischmannová

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Master Part -Time Studies

2010 – 2012

DIPLOMA THESIS

Bc. Denisa Horáčková

The Issue Of Raising And The Education Of Gifted
Children

Prague 2012

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Hana Fleischmannová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Denisa Horáčková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí své diplomové práce Mgr. Haně Fleischmannové za odborné vedení a trpělivý přístup. Mé poděkování za spolupráci patří rovněž kolegům a kolegyním ze Základní školy nám. Curieových, jmenovitě ředitelce školy Mgr. Libuši Vlkové, která mi umožnila provádět šetření na půdě školy. Děkuji všem žákům a rodičům, kteří se účastnili rozhovorů. Za podporu při studiu děkuji své drahé rodině a přátelům.

Anotace

V současnosti je téma nadání velmi aktuální. Diplomová práce „Problematika výchovy a vzdělávání nadaného dítěte“ se na základě studia odborné literatury snaží zmapovat výchovu a vzdělávání nadaných dětí mladšího školního věku. Ukazuje možnosti integrace nadaných dětí do běžného typu základní školy, opírající se o legislativní možnosti. Do okruhu našeho zájmu se dostává osobnost učitele mimořádně nadaných žáků a zvolení metod výuky při osvojování poznatků v segregovaných hodinách. Cílem zkoumaného záměru je retrospekce, zhodnocení pěti let programu pro nadané žáky na základní škole nám. Curieových a možnosti využití zkušeností pilotního programu pro další základní školy. Individuální přístupy ke vzdělávání mimořádně nadaných žáků jsou předmětem kvalitativního výzkumu v empirické části této práce.

Klíčové pojmy

Diferenciace ve vzdělávání, individuální přístup, kvalitativní analýza, nadání, nadaní a mimořádně nadaní žáci, pozorování, pedagogicko-psychologická poradna, speciální vzdělávací potřeby.

Annotation

Recently, much attention has been paid to the topic of talent. This thesis, entitled „The issue of raising and the education of gifted children“, seeks to map upbringing and educational experience of extraordinarily gifted children from the ages 6 to 11. It shows the possibilities of integration of gifted children to a mainstream primary school and taking into account legislative decisions. At the center of our attention is a teacher's personality as well as the selection of educational methods in the process of knowledge acquisition in segregated lessons. The goal of the research is to create a retrospective evaluation of a five year program for gifted children at the Náměstí Curieových Primary School and the intention of applying experience from the pilot program at other primary schools. Individual approaches to teaching extraordinarily gifted children are the subject of the qualitative research in the empirical part of this thesis.

Key words

The differentiation in education, individual approach, qualitative analysis, talent, preferences of gifted and extraordinarily gifted pupils, observation, education and psychological institute, special educational needs.

OBSAH

ÚVOD	9
1. Nadání a inteligence – TEORETICKÁ VÝCHODISKA	11
1.1 Nadání z historického hlediska	12
1.2 Pojem nadání	14
1.3 Modely nadání	15
1.4 Druhy inteligence	18
2. Výchova nadaného dítěte v rodině	22
2.1 Citové potřeby a jejich vliv na sebedůvěru dítěte	24
2.2 Tvořivost	26
2.3 Trávení volného času nadaných dětí a aktivity rodiny	28
3. Charakteristika nadaného dítěte	31
3.1 Identifikace nadaných dětí	35
3.2 Problémy nadaných žáků	39
3.3 Specifické rizikové skupiny nadaných dětí	41
4. Vzdělávání nadaných dětí	44
4.1 Osobnost učitele nadaného žáka	46
4.2 Různé možnosti práce s nadaným žákem ve školním prostředí	49
4.3 Integrace a inkluze	51
4.4 Spolupráce mezi rodinou a školou	54
5. Organizace pro nadané	57
5.1 Instituce pečující o nadané v ČR	57

5.2. Světové organizace zabývající se nadanými jedinci	58
6 EMPIRICKÁ ČÁST	60
6.1 Problémové okruhy, cíle a zvolené metody šetření	60
6.2 Koncepce programu edukace mimořádně nadaných žáků 1. stupně na ZŠ nám. Curieových	61
6.3 Výstupy z rozhovorů se žáky s mimořádným nadáním	64
6.4 Výstupy z rozhovorů s pedagogy mimořádně nadaných dětí	66
6.5 Kazuistiky nadaných žáků ZŠ	
6.5.1 Kazuistika Michaely H.	68
6.5.2 Kazuistika Františka M.	72
6.5.3 Kazuistika Veroniky P.	74
6.5.4 Kazuistika Olivera Š.	77
6.5.5 Kazuistika Anety D.	79
Závěry a návrhy pro praxi	81
Seznam použité české literatury a pramenů	82
Seznam použité zahraniční literatury a pramenů	85
Seznam internetových zdrojů	85
Seznam bibliografických odkazů seriálových publikací	86
Seznam obrázků	86
Seznam tabulek	87
Seznam fotografií	87
Seznam příloh	87

ÚVOD

U většiny dětí probíhá proces zrání pro školu harmonicky po všech stránkách. V řadě případů může ovšem probíhat i disharmonicky. Mezi tyto děti patří i takové, které se svými zájmy, vysokými výkony v myšlení i úvahách a chování, odlišují od své generace. Vybočují z běžné populace žáků svou urputností, stálým zaměřením, trpělivostí, tvořivostí, soustředěním, rychlostí, tempem. Jejich dovednosti jsou spojeny se silnou vnitřní motivací.

V odborných kruzích je stále diskutována otázka plnohodnotného vzdělávání dětí se specifickými vzdělávacími potřebami. Právo na harmonický rozvoj, pedagogickou podporu a diferencovaný přístup žáku zaručují platné kurikulární dokumenty. Rámcový vzdělávací program základního vzdělávání těmto žákům věnuje pozornost. Specifika nadaných žáků patří často k přetřásaným tématům psychologie a pedagogiky a oblastmi zkoumání jsou kromě kognitivních složek také složky emocionální a sociální. V poslední době se veřejnost rovněž zaměřuje na děti mimořádně rozumově nadané, které mají současně poruchu v oblasti učení. Potvrzuje se, že kvalitní a soustavná péče o nadané děti a studenty přispívá ke zvýšení kvality výsledků ve vzdělávání.

Vstup dítěte do školy je významným mezníkem v jeho životě. Se správným výběrem školy souvisí včasná identifikace nadání, která je klíčem celého dalšího procesu vzdělávání žáka. Zde je nezastupitelný vliv rodičů, kteří většinou jako první nadání identifikují. Efektivní identifikace a edukace nadaných dětí je nyní úkolem našeho školství, které se přiklání k integračnímu směru vzdělávání na běžných školách. Na učitelích základních škol je dále se vzdělávat v oblastech identifikace a edukace nadaných dětí. Důvodem výběru tématu této diplomové práce je zhodnocení výchovy a vzdělávání mimořádně nadaných žáků na prvním stupni základní školy nám. Curieových v centru hlavního města. Předložená diplomová práce využívá zkušeností základní školy s integrací nadaných dětí. Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol. První kapitola se zabývá teoretickými východisky popsány v odborné literatuře a vymezením pojmů nadání a inteligence. Další kapitola se dotýká výchovy nadaného jedince v rodině. Třetí kapitola se zabývá charakteristikou, identifikací a specifickými problémy žáků s mimořádným nadáním.

Vzdělávání ND, integrace, pedagogické přístupy a vztah mezi pedagogem a žákem jsou stěžejními body pro čtvrtou kapitolu. Pátá kapitola informuje o organizacích, které se zabývají nadanými jedinci. Šestou kapitolou je průzkumné šetření této práce, jehož výsledkem je zhodnocení koncepce péče o mimořádně nadané žáky a doporučení vedoucí ke zlepšení programu do budoucna. Pro přiblížení dané problematiky jsou součástí kapitoly kazuistiky pěti nadaných dětí – žáků ZŠ nám. Curieových. Přínosem práce je možnost využití poznatků a zkušeností z programu pro MNŽ i na dalších základních školách, které mají zájem se této oblasti v budoucnu věnovat.

1. Nadání a inteligence – TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Existuje množství definic inteligence. Podle Cattela (in Jurášková, 2006)¹ je inteligence „kombinací charakteristik jedince, která zahrnuje schopnost pro náhled do komplexu vztahů a procesů, zahrnutých v abstraktním myšlení, adaptabilitu v řešení problémů a kapacitu na získání nové kapacity.“

Všeobecně lze slovo „Inteligence“ vysvětlit jako soubor dovedností, které je jedinec schopen využít v praktickém životě. Podle psychologického slovníku (2004)² jím rozumíme takovou schopnost, jež pomáhá člověku s přizpůsobováním se a s vyřešením různých životních situací.

Jean Piaget (1999)³, jeden z nejznámějších psychologů je znám svým přístupem k myšlení člověka a vývoji rozumových schopností v průběhu ontogeneze. Nutí nás uvědomit si, že každou strukturu ve vývoji je nutno chápat jako zvláštní formu rovnováhy. Struktury jsou stupňovitě uspořádané a podle zákona vývoje každá z nich zajišťuje širší a stálější rovnováhu přechodům, které se projeví už ve struktuře předcházející. Inteligence je tak jen obecným označením pro vyšší formy organizace nebo rovnováhy poznávacích strukturací. Laznibatová (2007)⁴ uvádí rovněž přínos Piageta, který vypracoval teorii čtyř vývojových stupňů inteligence:

- Senzomotorické období (0-2 roky)
- Stádium předoperačních představ (do 7. roku života)
- Stádium konkrétních operací (7 – 11 let)
- Období formálních operací (11 a více let)

---

¹ JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 24.

² HARTL, P., HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*, s. 233 – 235.

³ PIAGET, J. *Psychologie inteligence*, s. 19.

⁴ LAZNIBATOVÁ, J. *Nadané dieťa – jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*, s. 30.

Podle profesorů Čápa a Mareše (2007)⁵ je inteligence souborem kognitivních schopností, které se účastní poznávání, učení a řešení problémů. Autoři rozlišují obecnou inteligenci a speciální intelektové schopnosti. Obecná inteligence je celková schopnost učit se a řešit problémy. Speciální intelektové schopnosti jsou především schopnostmi verbálními. Dovednosti neverbální zahrnují představivost, práci se schématy a názornými obrazy.

1.1 Nadání z historického hlediska

Již primitivní národy se snažili najít důvody odlišností některých jedinců ve výkonech. Důvody obdivuhodných dovedností byly dle našich prapředků působení bohů a nadpřirozených sil. Postupem času se původy těchto rozdílů hledaly různými prostředky dle vyspělosti a filozofie té které společnosti. Počáteční zmínky o jedincích, kteří svými schopnostmi nějak převyšovali ostatní, se datují již do období starověkého Řecka⁶. V dílech Sokrata, Platóna a Aristotela se můžeme dočíst o lidech, kteří se odlišují typem myšlení. Staří Římané podporovali atletické a umělecké talenty. Číňané vytvořili již ve 12. století před našim letopočtem systém zkoušek na posouzení nadání uchazečů o práci ve státní správě.

K zásadním změnám došlo ve druhé polovině 19. století, kdy se začala rozvíjet psychologie jako samostatný vědní obor. Na základě úsilí vědců hledat rozdíly mezi lidmi a s tím související schopnosti jedinců, vznikly testy inteligence. Jedním z prvních vědců zabývajících se nadáním byl Francis Galton, který na základě studia géniů vytvořil metodu klasifikace osob dle fyzických a také intelektových schopností. Galton dospěl k výsledku, že nadání a inteligence jsou předávány dědičně. Alfred Binet byl spolu s Theodorem Simonem toho názoru, že by měla být inteligence měřena pomocí úloh, které ukazují naši schopnost uvažovat a řešit problémy. Autoři Binetovy-Simonovy intelligenční škály měřili změny v inteligenci v závislosti na věku dítěte. Tomu přizpůsobovali řadu testovaných položek s přibývajícím náročností. Terman vytvořil vývojové normy a vydal Stanfordskou revizi Binet-Simonovy

---

⁵ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*, s. 153.

⁶ MACHŮ, E. *Nadaný žák*, s. 12, 13.

intelligenční škály. Ta, ač byla několikrát revidována, se užívá dodnes. Další osobností, věnující se aspektům vysokého nadání, byl W. Stern. Ten je autorem intelligenčního kvocientu - IQ vyjadřujícího poměr mentálního věku MV k chronologickému věku CHV.

$$IQ = MV : CHV \times 100$$

Tento vzorec byl používán také dalšími odborníky v této oblasti, např. Termanem. V roce 1922 vznikla v New Yorku první speciální třída pro nadané. Dočkal (2005)⁷ píše o zájmu o nadané po druhé světové válce. V USA a Velké Británii vznikla dobrovolná sdružení např. Národní asociace pro nadané děti, která podporovala vzdělávání, poradenství a výzkum. Objevovaly se speciálně zaměřené střední školy a speciální programy pro nadané. V padesátých letech došlo mezi odborníky k nesouladu, který se týkal intelligenčních testů zaměřených na výkon. Bylo poukazováno na oblasti, které nejsou testy měřitelné, např. originální myšlení, nekonvenční řešení situací atd.

U nás se otázka nadaných dostala do popředí až v období 20. století. Jde tedy o výzkum s přibližně teprve stoletou historií. (Laznibatová, 2007).⁸ Dlouholeté snahy našich odborníků a organizací, které se zabývají nadáním přinesly legislativní změny, které v současném školství pomáhají umožnit rozvíjení intelektu všem bez ohledu na školní formu. To je garantováno školským zákonem č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání., podporováno Listinou lidských práv i mezinárodní Úmluvou o právech dítěte. Je potřeba zmínit vyhlášku MŠMT ČR č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Hříbková (2009) uvádí čtyři historické linie úvah o nadání⁹:

- Patologická linie - příčinou talentu je psychická nebo somatická anomálie, teorie např. Platón, Lombroso, Kretschmer.

---

⁷ DOČKAL, V. *Zaměřeno na talenty aneb Nadání má každý*, s. 156, 157.

⁸ LAZNIBATOVÁ, J. *Nadané dieťa – jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*, s. 12.

⁹ HŘÍBKOVÁ, L. *Nadání a nadaní: pedagogicko-psychologické přístupy...*s. 17.

- Biologická linie – příčinou neobyčejných schopností je zvláštní stavba těla, především mozku. V hlavním zájmu jsou géniové, především dospělí, děti jsou zvané „zázračnými dětmi“, hlavním důvodem je dědičnost.
- Psychoanalytická linie – zdůrazňuje úlohu motivačních činitelů při vysvětlování mimořádných výkonů v oblasti inteligence a tvořivosti. K objasnění této produkce se používá obraných mechanismů sublimace a kompenzace.
- Environmentální linie – řeší závislost schopností a nadání jedince na vnějších podmínkách.

1.2 Pojem nadání

Existuje nespočet stručných i rozsáhlých definic k pojmu nadání. Pedagogický slovník (1965, s. 307, 308)¹⁰ před čtyřiceti sedmi lety vysvětloval nadání jako vrozenou podmínku víceméně vynikajících výkonů: *„Nadání je jen jednou podmínkou rozvoje schopností. Vrozené vlastnosti mozkové kůry se v analyticko-syntetické činnosti mozku mění a rozvíjejí. Tím je dáвана možnost výchově, která cílevědomě a systematicky organizuje činnost dětí, aby nabyla rozhodujícího vlivu na rozvoj schopností.“*

Dá se říci, že si každý umí pod pojmem „nadaný“ takového jedince představit. Důležitá se ale rovněž jeví využitelnost jedince v běžném životě a jeho význam pro společnost.

„Nadání je soubor dobře rozvinutých schopností pro určitou oblast lidské činnosti, např. nadání pro matematiku, jazyky, určitou oblast umění. Setkáme se však i s tím, že se výrazu nadání užije pro soubor vloh. Výrazem talent, popřípadě genialita, se označuje zvlášť vysoký až zcela výjimečný stupeň schopností či nadání,“ uvádí Čáp a Mareš (2007, s. 152, 153).¹¹

¹⁰ KOLEKTIV AUTORŮ, *Pedagogický slovník 1. Díl A-O*, s. 307, 308.

¹¹ ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*, s. 152, 153.

Pro potřeby naší práce využíváme pojmy nadání a talent jako synonyma, i když ještě stále mezi odborníky probíhá diskuze nad vymezením obou pojmů. Např. Nakonečný (1995)¹² hovoří o vlohách jako o dispozicích vrozených a o nadání jako o mimořádně vyvinutých vlohách. Schopnosti jsou dle autora naučené dispozice, zatímco talent charakterizuje jako naučené mimořádné dispozice. Také někteří angličtí autoři tvrdí, že zatímco talent se týká činností neintelektových (hudba, sport, výtvarné umění), nadání se týká intelektových činností. (jazyky, matematika). Musil (in Hříbková 2009)¹³ upozorňuje na rozdíly kvalitativního a kvantitativního charakteru mezi termíny, protože talent je, dle autora, většinou definován jako vysoký stupeň nadání.

Dočkal (2005)¹⁴ se s názorem neshoduje a uvádí, že psychologická podstata obou oblastí je stejná a rozdílné používání pojmů je spíše překážkou k porozumění.

Rovněž některé jazyky nemají ekvivalent našemu slovu „*nadání*“ a tak se využívá mezinárodně uznávané slovo „*talent*“. Tento názor podporuje i celá řada dalších autorů: F.J. Mönks, E.J. Mason, A.J. Tannenbaum a další (Hříbková, 2009).¹⁵

1.3 Modely nadání

Mönks a Ypenburg (2002)¹⁶ uvádějí čtyři různé výkladové modely vysvětlující nadání, uvádějí ovšem, že tyto modely se navzájem nevylučují:

- Modely založené na schopnostech – vychází se z předpokladu, že intelektové schopnosti zjištěné v časném věku se v průběhu života nemění, nejvýraznějším zástupcem tohoto pojetí je L.M. Terman, průkopník výzkumů v oblasti nadání vycházející z představy dědičné determinace inteligence a její stability v průběhu vývoje jedince.

---

¹² NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*, s. 257.

¹³ In HŘÍBKOVÁ, *Nadání a nadání..*, s. 41.

¹⁴ DOČKAL, V. *Zaměřeno na talenty aneb Nadání má každý*, s. 23.

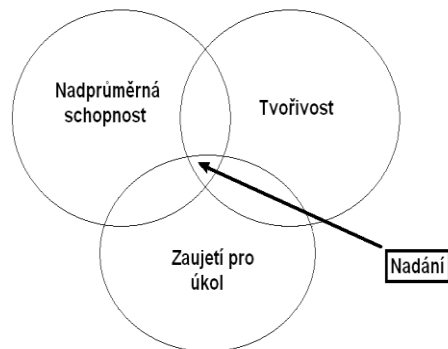
¹⁵ HŘÍBKOVÁ, L. *Nadání a nadání*, s. 41.

¹⁶ MÖNKS, J., YPENBURG, I.H. *Nadané dítě*, s. 15-20.

- Modely kognitivních složek – zaměřují se na procesy zpracování informací. Zkoumají, jak se liší zpracování informací nadaných dětí a zpracování informací průměrně nadaných. Je zde návrh místo o IQ mluvit o QI, které vyjadřuje kvalitu zpracování informací.
- Modely orientované na výkon – ne každé nadání, ne každá vloha je rozvinuta, protože ji okolí nerozezná a tím pádem není podněcována. Tyto modely se zaměřují také na činitele, které stojí v cestě rozvinutí potenciálu.
- Sociokulturně orientované modely – nadání lze realizovat jen za vhodného spolupůsobení sociálních a individuálních faktorů.

Renzulliho model 3 kruhů

V roce 1986 dokončil J. S. Renzulli tříkruhový model nadání, kde vnímá nadání jako harmonickou kooperaci tří základních složek: nadprůměrné schopnosti, angažovanost - zaujetí pro úkol a kreativitu jako soubor tvořivých schopností. (Hříbková, 2009).¹⁷

Obrázek č. 1 – Renzulliho model tří kruhů

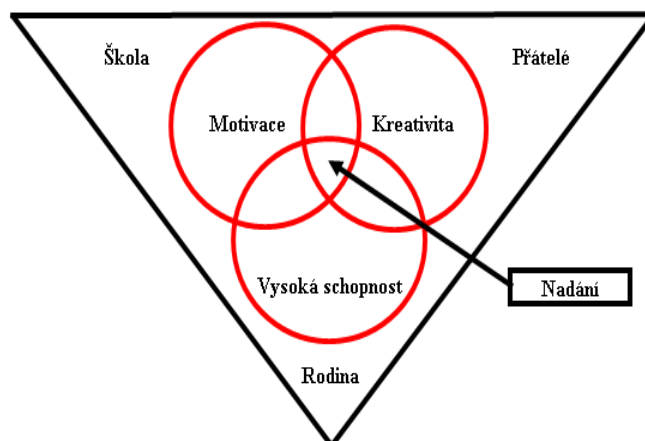
Mönksův „vícefaktorový model nadání“

Mönks ve svém pojetí modelu nadání zdokonalil Renzulliho tříkruhový model a nazval ho triadickým modelem vzájemné závislosti. Přidal k modelu i faktory sociálního prostředí, které se u Renzulliniho nevyskytují: rodina, škola,

¹⁷ HŘÍBKOVÁ, L. *Nadání a nadaní*, s. 76.

přátelé. Pokud není sociální prostředí stimulující, nadání se nevyvine, popřípadě zakrní na mnohem nižší úrovni. O nadání zde hovoří teprve v okamžiku, kdy spolupracuje všech šest faktorů (Hříbková, 2009).¹⁸

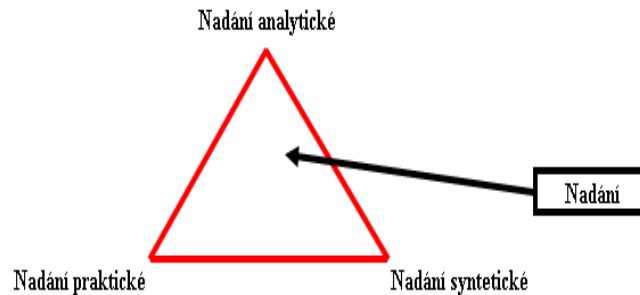
Obrázek č. 2 – Mönksův vícefaktorový model nadání

Sternbergův „triarchický model nadání“

Americký psycholog R.J. Sternberg přichází roku 1985 s triarchickou teorií inteligence. Ve své teorii zpochybňuje objektivitu měření inteligence pomocí inteligenčních testů a uvádí, že tyto testy měří pouze analytické schopnosti, tedy jen jednu z více složek inteligence. Hovoří o „úspěšné inteligenci“ efektivitě nakládání s potenciálem, která se dostaví pouze tehdy, jsou-li tři složky (analytická, tvořivá a praktická) vyváženy. Rozlišuje tři typy inteligence:

- Analytická inteligence – hledá správná řešení problémů, obvykle se jedná o šest kroků: rozeznat problém, definovat jej, stanovit strategie postupu, využít dostupné informace, volit vhodné prostředky, monitorovat a hodnotit jednotlivé kroky.
- Kreativní inteligence – hledání alternativ k řešení problémů.
- Praktická inteligence – uvedení řešení do života

¹⁸ HRÍBKOVÁ, L. *Nadání a nadaní*, s. 80.

Obrázek č. 3 – Sternbergův triarchický model nadání

Gagného „diferencovaný model nadání a talentu“

F. Gagné definuje nadání jako schopnost podávat nadprůměrné výkony v jedné či více oblastech. Talentem rozumí dovednost podávat vysoce nadprůměrné výkony v jedné nebo ve více oblastech lidské činnosti. Diferencuje čtyři skupiny obecného nadání: intelektové, tvořivé, sociálněafektivní a senzomotorické. Tyto základní skupiny se pak dále projevují ve specifických schopnostech (Machů, 2006).¹⁹

1.4 Druhy inteligence

Jak píše ve své knize Goleman (1994, s. 34, 35)²⁰ „*Vysoké IQ není žádnou zárukou prosperity, společenského postavení ani štěstí. Přesto se naše kultura soustřeďuje téměř výhradně na tento typ nadání a bez povšimnutí přechází emoční inteligenci, soubor vlastností, jež má tak obrovský dopad na náš osud. Lidé s dobře rozvinutou emoční inteligencí dosáhnou v životě daleko častěji naplnění a spokojenosti. Na rozdíl od notoricky známého testování IQ doposud neexistuje žádný písemný test, jenž by určoval výšku emoční inteligence.*“ **Emoční inteligencí** rozumí Goleman soubor těchto vlastností:

- schopnost dokázat sám sebe motivovat

¹⁹ MACHŮ, E. *Rozpoznávání a vzdělávání rozumově nadaných dětí v běžné třídě základní školy - příručka pro učitele a studenty učitelství*, s. 9 – 12.

²⁰ GOLEMAN, D. *Emotional intelligence*, s. 34, 35.

- schopnost ovládat svoje pohnutky a odložit vlastní uspokojení na pozdější dobu
- schopnost ovládat svoji náladu a zabránit úzkosti a nervozitě
- schopnost ovlivňovat kvalitu svého myšlení
- schopnost vcítit se do druhého člověka a jeho situace a ani v těžkých chvílích neztrácet naději

Další autoři Bradberry a Gravesová (2007)²¹ se zabývají rovněž složkami ovlivňující naše jednání. To, jak se chováme, je vždy ovlivněno našimi pocity. Cílem je pak vnímat naše pocity a pomocí rozumu s nimi produktivně nakládat. Autoři ve své práci zmiňují dvě oblasti, na něž má emoční inteligence velký vliv. Jedná se o zdraví a profesní úspěch. Dobré zvládnání mezilidských vztahů snižuje interpersonální napětí a s ním se pojící stres, úzkost a depresi. Citová úzkost pak může souviset i s některým z vážných onemocnění (např. nádorová onemocnění). Zdůrazněn je i vliv emoční inteligence na období rekonvalescence.

V profesních vztazích přináší emoční inteligence lepší pracovní výsledky, dobré vztahy na pracovišti, schopnost týmové spolupráce i zlepšení vztahů se zákazníky či klienty.

Cattel (in Jurášková, 2006)²² rozdělil inteligenci na dvě části – fluidní a krystalickou. Zatímco fluidní inteligence je ovlivněna dědičností, krystalická souvisí se zkušenostmi člověka.

Inteligenci rozděluje na osm druhů ve své knize Gray (2000)²³, který uvádí, že každý z nás se rodí s jedinečnou kombinací všech. Každý druh inteligence lze podle autora vhodnou výchovou rozvinout do vyššího stupně:

- **Akademická inteligence** – tito jedinci si vedou dobře ve škole, kde jsou schopni vstřebat a zapamatovat si naučené znalosti. Jsou schopni myslet, analyzovat, chápat a hledat informace. Rodiče by měli dítěti dopřát příležitost k vysokoškolskému vzdělání.

²¹ BRADBERRY, T., GRAVESOVÁ, J. *Emoční inteligence v praxi*, s. 29 a 59 – 64.

²² In JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 26.

²³ GRAY, J., *A děti jsou z nebe*, s. 206-211.

- **Emocionální intelligence** – schopnost hlouběji se vcítit do způsobu myšlení ostatních pomáhá vytvářet pevná pouta s jinými lidmi. Rodiče mají dopřát dítěti dostatek společenských kontaktů.
- **Tělesná intelligence** – vrozený talent k tělesnému pohybu, soupeření a konkurence jim dodává sebevědomí, přitažlivý vzhled a vitalitu.
- **Tvůrčí intelligence** – rozvinutá představivost i při sebemenším podnětu, originální vnímání. Rodiče mají dítě podporovat v neotřelém způsobu myšlení.
- **Umělecká intelligence** – děti mají přirozený zájem o různé formy uměleckého vyjádření, jsou citlivé, prahnou po uznání, rodiče jsou jim vzorem a podporují je.
- **Praktická intelligence** – orientace na užitečné využitelné informace. Rodiče umožňují svobodu a nezávislost.
- **Intuitivní intelligence** – sklon k duchovnímu založení, rozvíjí se hlavně v osobních kontaktech.
- **Talentová intelligence** – konkrétní nadání, kterému ustupují ostatní druhy nadání, jež je třeba posilovat.

Morální inteligencí se zabýval americký psycholog Aaron Hass (1999),²⁴ který zjistil, že žádná z dosavadních teorií se nezabývá morálním aspektem osobnosti. Podle něho má morální intelligence závažné důsledky pro osobní blaho. Morálka vyžaduje porozumění, empatii a střízlivou analýzu. Motivací k morálnímu chování bývá subjektivní pocit uspokojení. Péče o ni má dopad nejen na rozvoj jednotlivce, ale i na zdraví celé naší společnosti. Některé morální hodnoty jsou všeobecně platné v různých kulturách:

- smysl pro povinnost a odpovědnost vůči ostatním – je naší povinností podat bližnímu pomocnou ruku
- důstojnost – pomáháme lidem k dobrému životnímu pocitu

---

²⁴ HASS, A. *Morální intelligence. Jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*, s. 152.

- spravedlnost – nečinně jiným, co nechceme, aby jiní činili nám
- sebeovládání – nedělejme vždy to, na co máme právě chuť

2. Výchova nadaného dítěte v rodině

Psychologický slovník (2000, s. 512)²⁵ definuje rodinu jako „společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.“

Primárním prostředím ovlivňujícím dítě a jeho osobnostní rozvoj je rodina. Rodinu zároveň chápeme jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny nejen manželskými a příbuzenskými, ale i jinými obdobnými vztahy a společným způsobem života. Rodina tvoří místo, kde vyrůstáme a kde se cítíme v bezpečí, kde se uspokojuje mnoho z našich nejzákladnějších potřeb. Domov je místo rodinných rituálů, ale také pravidel chování a postupů.

Nadané dítě se projevuje znaky akcelerovaného vývoje často už v prvním roce svého života. Udivuje rodiče svým verbálním vývojem, širokou slovní zásobou, používáním abstraktních slov, zabývá se brzy filozofickými otázkami o životě, smrti, morálce. Brzy se bez pomoci naučí číst a listuje v knihách, kde nachází specifické oblasti svého zájmu. Některé děti se zajímají o více oblastí najednou, brzy se zajímají o čísla, jsou aktivní a neúnavní, mají nižší potřebu spánku. Tyto děti mají vysokou vnitřní motivaci. Hledáním kořenů motivace u dětí se zabývá L. E. Shapiro (1998),²⁶ který odpovědi shrnul do několika všeobecných principů:

- Je třeba dítě učit, aby očekávalo úspěch
- Je třeba dítěti poskytovat příležitost, aby ovládalo svůj svět
- Je třeba usilovat, aby vzdělání bylo důležitou součástí zájmů dítěte a jeho stylu učení
- Je třeba učit dítě, aby chápalo hodnotu vytrvalého úsilí

---

²⁵ HARTL, V., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*, s. 512.

²⁶ SHAPIRO, L. E. *Emoční inteligence u dítěte a její rozvoj*, s. 171.

- Je třeba dítě učit, jak je důležité, aby čelilo neúspěchu a snažilo se ho překonat.

Názory na míru vlivu dědičnosti a prostředí související s inteligencí procházejí dlouhým obdobím. V minulém století převažovaly názory o převaze genetické složky, dnes už se inteligence chápe jako do určité míry měnitelná a vyvíjející se charakteristika, kde výchova a prostředí sehrávají významnou roli. Za nevyřešenou považuje Jurášková (2006)²⁷ otázku, zda inteligence vyjádřená IQ, zobrazuje všeobecné intelektové schopnosti nezávisle na kultuře, či zda je inteligence kulturně podmíněná.

Matějček (1992)²⁸ uvádí, že je na rodinu pohlíženo jako na systém, který funguje nejenom jako sdružení jednotlivých členů, ale je nutné ho rovněž chápat jako místo vzájemných vztahů a interakcí. Chování každé osoby v rodině ovlivňuje i její další členy.

Rodina má zásadní vliv na vývoj jedince. Působení je záměrné i nezáměrné. Chování rodičů výrazně ovlivňuje chování jejich dětí. Fungování rodiny spojujeme s otevřenou komunikací vedoucí k empatii. Radost ze vzájemné komunikace vede k zájmu o co nejčastější komunikaci. Komunikace hraje v rodinném systému klíčovou roli.

Jak uvádí Vališová (2002, s. 107)²⁹, „rodina je kromě jiného, primárním prostředím pro získávání sociální zkušenosti v komunikaci s druhými, kde se děti učí respektovat ostatní, tolerovat je, chápat jiné názory, obhajovat své názory, pomáhat potřebným, nést spoluodpovědnost, kooperovat, řídit i podřizovat se. Správná výchova v rodině neodstraňuje z cesty dítěte překážky, ale učí je, jak se s nimi vypořádat, jak překonat i sebe sama.“

---

²⁷ JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 27.

²⁸ MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, s. 34, 35.

²⁹ VALIŠOVÁ, A. *Asertivita v prostředí rodiny a školy*, s. 107.

Zásadní význam z hlediska socializačního procesu má plnění funkcí rodiny:

Funkce rodiny dle Krause (in Horáčková, 2010):³⁰

- *Biologicko-reprodukční* - významná jak pro společnost (potřeba reprodukční základny pro stát) a její další vývoj, tak pro jedince (pokračování rodu, uspokojování sexuálních potřeb).
- *Sociálně-ekonomická* - členové rodiny se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry, rozhodují o využívání finančních prostředků o výdajích a investicích.
- *Socializačně-výchovná* – učí dítě osvojovat si návyky, způsoby chování, učí soc. rolím. Připravuje děti začlenit se do společnosti a do praktického života, vede dítě k určitému výchovnému cíli – záměrně a cílevědomě. Důležitost zde mají vzory, názory a chování rodičů.
- *Emocionální* - pocit jistoty a bezpečí v rodině, může být narušován konfliktními situacemi v rodině (rozvod, neshody mezi partnery, problémy závislosti).
- *Ochranná* - z hlediska základních potřeb rodina zajišťuje ochranu (např. v nemoci).
- *Rekreační, relaxační, zábavná* – způsob trávení volného času, aktivní či pasivní odpočinek, kulturní výchova v rodině, všeobecný rozhled, návštěvy divadel, galerií, muzeí, četba knih, kultura národa, dějiny.

2.1 Citové potřeby a jejich vliv na sebedůvěru dítěte

„Pro sebedůvěru je nezbytné, aby mělo dítě důvěrný vztah a trvalý osobní kontakt s rodiči“, uvádí A. Bacus (2007, s. 116).³¹

Gary Chapman a Ross Campbell (2007)³² mluví o citové nádrži, kterou je potřeba doplňovat bezpodmínečnou láskou. Uvádí chyby, kterých se rodiče

---

³⁰ In HORÁČKOVÁ, D. *Komunikace v prostředí rodiny* BC práce, s. 13. (KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, s. 81-83).

³¹ BACUS, A., *Mé dítě si věří*, s. 116.

³² CHAPMAN, G., CAMPBELL, R. *Děti a pět jazyků lásky*, s. 11.

dopouští při lásce podmíněné, vázané na výkon. Bezpodmínečná láska přijímá dítě takové jaké je a kým je, nikoli za to, co dělá. Když se dítě cítí milováno, mnohem snáze ho můžeme ovlivňovat, učit. Při výchově dětí vše stojí a padá na vztahu mezi rodičem a dítětem. Každé dítě vnímá lásku svým způsobem, uvádějí G. Chapman a R. Campbell³³(2007), kteří rozdělují potřeby dětí do „pěti jazyků lásky“.

- *Fyzický kontakt* - potřeba fyzického kontaktu, hlazení a obětí nás provází celý život. Tuto potřebu uspokojuje instinktivně matka, hlavně v prvních letech života dítěte. Kojenci a batolata, které matky často objímaly, mají později zdravější citový život.
- *Slova ujištění* - slova náklonnosti a něhy, chvály a povzbuzení živí v dítěti vědomí vlastní hodnoty a pocit bezpečí.
- *Pozornost* - trávení času s dítětem je dar, který ujišťuje dítě v tom, že je nejdůležitějším člověkem na světě. Vyprávění a rozhovory před usnutím děti milují. Rodina se může scházet pravidelně při stolování, kde všichni mohou plánovat další společné chvíle.
- *Dárky* - jsou vyjádřením lásky vůči obdarovanému, neměly by si ale kupovat odpustky za vinu, že se dítěti dostatečně nevěnujeme.
- *Skutky služby* - nejprve my sloužíme dětem, když jsou připravené, učíme je, jak sloužit samy sobě a nakonec druhým.

Při rozvoji inteligence dítěte hrají roli také výchovné postoje rodičů. Výchovné postoje rodičů dle Matějčka (1992)³⁴:

- zavrhuující – častěji ve skryté formě, dítě svou existencí připomíná nezdar rodiče. Dítě je pak vědomě i nevědomě omezováno a zaháněno do postoje vzdoru.
- zanedbávající – děti žijící v rodinách na nízké sociokulturní úrovni.

---

³³ CHAPMAN, G., CAMPBELL, R.. *Děti a pět jazyků lásky*, s. 22-77.

³⁴ MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, s. 61, 62, 63.

- rozmazlující – nezdravé citové lpění rodičů na dítěti oddaluje jeho osamostatnění.
- úzkostná a příliš projektivní – ochraňující rodiče omezují aktivity dítěte.
- s přepjatou snahou o dokonalost dítěte – nereálné hodnocení možností dítěte, přetěžování dítěte.
- protekční – rodiče pracují za dítě, odklízají mu z cesty překážky.

Pelikán (1997)³⁵ upozorňuje na rodiny, které vytvářejí prostředí stimulační vysoké aspirace a touhu po sebeprosazení. Tyto rodiny mnohdy sledují spíše vnější ukazatele úspěšnosti při studiu, než aby usilovaly o skutečnou kvalitu připravenosti dítěte pro život. Zdravé sebevědomí by mělo být budováno na základě svých vlastních skutečných schopností.

Vágnerová (2005, s. 52)³⁶ říká: „*Nadprůměrné děti mívají stimulační rodinné prostředí, které jejich schopnosti v dostatečné míře dále rozvíjí. Od svých rodičů nezískávají jenom kvalitnější genetické dispozice, ale přebírají i jejich specifický styl života, postoj ke vzdělání a model chování člověka, který svoje schopnosti umí používat.*“

2.2 Tvořivost

„*Kreativita se netýká pouze umění. Jejím základem je nápad – nápad, který lze někdy proměnit v mimořádný obraz, báseň nebo hru, ale který může právě tak vyústit ve vědecký průlom, v důmyslný vynález, zlepšení metod a postupů práce, inovativní styly vedení, průkopnické postoje a zákony, dosud neodhalená řešení složitých problémů...Zkrátka v pokrok.*“ (Simister, 2011, s. 90).³⁷ Autorka uvádí, že v dnešním světě je tvořivost důležitou přísadou, pokud se máme vypořádat s většinou příležitostí, dilemat a záhad.

³⁵ PELIKÁN, J. *Výchova pro život*, s. 101.

³⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*, s. 52.

³⁷ SIMISTER, C.J. *Vaše chytré dítě – 16 tajemství, jak podpořit a rozvíjet nadané dítě*, s. 90.

Jurášková (2006)³⁸ píše, že psychologické výzkumy se shodly na tom, že neexistuje přímý, resp. přímočarý vztah mezi výškou inteligence a tvořivostí. Stále ale není pochyb o tom, že spojení vysoké inteligence a vysoké úrovně tvořivosti (spolu s určitými vlastnostmi osobnosti) umožňuje vytváření novátorských myšlenek a teorií, které jsou tak důležité pro pokrok lidské společnosti. Zároveň autorka uvádí rozdělení Wallacha a Kogana, kteří na základě svého výzkumu rozdělili jedince podle úrovně inteligence a kreativity do čtyř skupin:

- Vysoká inteligence a vysoká kreativita – tyto děti jsou charakteristické sebekontrolou a svobodomyšlností.
- Vysoká inteligence a nízká kreativita – tyto děti jsou vysoce snaživé ve škole, protože netolerují vlastní případný akademický neúspěch.
- Nízká inteligence a vysoká kreativita – děti pocítují konflikt se školou, mají tendence k pocítování nekompetentnosti.
- Nízká inteligence a nízká kreativita – u těchto dětí se často vyskytuje pasivita a psychosomatické symptomy.

Tvořivost patří mezi dovednosti, které slouží při identifikaci nadaných dětí. I kreativita se musí pěstovat. Tvůrčí činnost vede k vytvoření nového, originálního a původního produktu. Dle Kohoutka (1996)³⁹ má i tento proces své etapy:

- Explorace – zaměření pozornosti na problém, shromažďujeme informace a analyzujeme je. Pocítujeme vnitřní napětí.
- Inkubace – zrání, odložení problému, dochází ke značné vnitřní neřízené aktivitě a napětí.
- Fáze vhledu, iluminace, inspirace, osvícení – myšlenkový skok, poznání podstaty věci, šťastný nápad, na konci vhledu prožíváme uspokojení a uvolnění.

---

³⁸ JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 29.

³⁹ KOHOUTEK, R. et. al. *Základy pedagogické psychologie*, s. 127.

- Specifikace a realizace – dokončení detailů, praktické vyzkoušení nápadu, korekce nedostatků.
- Evaluace – ověření, konečné řešení, dokončení realizace, interpretace řešení, ověřování hodnoty tvůrčího produktu.

Předpokladem kreativity je talent. Jde o soubor schopností, které umožňují dosahovat osobnosti v jedné či více oblastech výjimečných výkonů. Talent sám o sobě není zárukou úspěchu, je nutno ho posilovat a cvičit.

„Talent je levnější než špetka soli. Co odlišuje talentovaného člověka od úspěšného, je spousta tvrdé práce.“⁴⁰

Stephen King

2.3 Trávení volného času nadaných dětí a aktivity rodiny

Volný čas dětí se od volného času dospělých liší (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008)⁴¹:

- rozsahem – děti mají volného času více než dospělí
- obsahem – odpovídá věkovým a spec. zvláštnostem
- mírou samostatnosti a závislosti – závisí na věku a vyspělosti dítěte
- nezbytností pedagogického ovlivňování – vedení, dozor, míra soukromí.

Vytvářet pestrý rodinný program pro volný čas je možností, jak být efektivní při rozvoji nadání dítěte. Mertin a Gillernová (2003, s. 159)⁴² uvádějí: *„Sportovní aktivity, kulturní zážitky, návštěva poznávacích akcí a institucí dítěti umožňuje seznamovat se nejen s novými oblastmi činností a získávat nové vědomosti, ale přispívá také k vyhraňování budoucích zájmů dítěte.“* Při společných činnostech dítě získává vztah k sobě i k druhým, pocit vlastní kompetence a síly, vědomí sebe sama. Cílem trávení společného času rodiny

⁴⁰www.mry.cz/citaty/htm 6.3.2012

⁴¹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 66.

⁴² MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. ET AL. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*, s. 159.

má být především zdravý citový rozvoj dítěte. K tomu patří láskyplná atmosféra, konstruktivní přístup, optimismus a humor.

Gray (2000)⁴³ píše o láskyplných rituálech, které jsou zdrojem nezapomenutelných vzpomínek a během dětství i po celý dospělý život skýtají dítěti obrovský zdroj bezpečí. Všechno opakované chování, rutina a rituály propůjčují životu zvláštní rytmus. Utěšuje nás, že víme, co se stane.

Shapiro (1998)⁴⁴ uvádí, jak je důležité naučit děti organizovat si svůj čas. Organizace času patří mezi dovednosti, které dětem mohou pomoci najít rovnováhu. Tvrdí, že je moudré nacházet rovnováhu mezi naším současným imperativem bavit své děti a potřebou naučit je, že je nezbytné a cenné, když vytrvají u úkolů, které nepřinášejí vnitřní uspokojení nebo které kladou nároky na jejich trpělivost. „*Koníčky umožňují dětem prožívat pocit hrdosti a užitečnosti...tvoří neutrální zónu učení, v níž se děti soustřeďují na samotný proces poznávání a učení bez obav, že to bude někým posuzováno*“ (Shapiro (1998, s. 189).

Mönks a Ypenburg (2002)⁴⁵ upozorňují na nadměrnou stimulaci, když je dítě vystaveno tlaku, aby dosahovalo stále lepších výkonů, když je zahlceno obrovským množstvím podněcujících materiálů. O přílišné stimulaci hovoří, jestliže ctižádostivost rodičů hraje větší roli než samy schopnosti a sklony dítěte. Existence organizovaných forem setkávání vysoce nadaných dětí i mládeže je také možná z toho důvodu, že děti zde nemusí být vždy nejlepší. Zároveň tyto skupiny mohou být velmi dobrou alternativou jak najít různě staré kamarády, kteří se zajímají o vědění. Organizované aktivity ve volném čase se mohou týkat nejrozmanitějších oblastí: šachy, sport, zkoumání vesmíru, meteorologie, archeologie, vlastivěda, ochrana životního prostředí aj.

Hříbková (in Fořtík, Fořtíková, 2007)⁴⁶ hovoří o dodržování určitých obecných pravidel komunikace s nadanými dětmi. Tato pravidla zahrnují:

---

⁴³ GRAY, J., ...*A děti jsou z nebe*, s. 98.

⁴⁴ SHAPIRO, L. E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*, s. 186 – 189.

⁴⁵ MÖNKS, J., YPENBURG, I.H.. *Nadané dítě*, s. 50, 51.

⁴⁶ In FOŘTÍK, V., FOŘTÍKOVÁ, J. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*, s. 26.

- *Neautoritativní komunikaci* – nadané dítě má často velmi silný pocit vlastní autonomie, její porušení berou jako velkou osobní křivdu. Při autoritativním stylu komunikace prožívá dítě pocit neporozumění vzniklé situaci a brání se.
- *Pozorné naslouchání* – pro dítě je velmi důležité pozorné naslouchání jeho potřebám a respektování jeho názoru. Dítě je schopno líčit příběhy s fantazií, vymýšlí nová pravidla her a společenských zábav.
- *Nenutit nadané dítě do činnosti* – děti mají často rády svá pravidla, rády samy třídí činnosti druhých. Mohou však mít problémy s pravidly dospělých. Nechme děti objevovat a nalézat nové principy vlastní cestou.
- *Prostor pro prezentaci dítěte* – dítě má mít možnost zažívat úspěch obdiv dospělých i vrstevníků, po kterém touží.
- *Provádění společného hodnocení činností* – nechme dítě hodnotit výsledek činností, může tak snadněji posoudit své nedostatky.

Podle Bílé knihy⁴⁷ patří mezi základní funkce volného času:

- výchovná
- vzdělávací
- kulturní
- zdravotní (regenerace a relaxace)
- sociální a preventivní

---

⁴⁷ Dostupné na World Wide Web: www.aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf 24.2.2010.

3. Charakteristika nadaného dítěte

Fořtík a Fořtíková (2007)⁴⁸ uvádějí, že základním předpokladem ke zjišťování inteligence u dětí je úroveň rozumových schopností, která se dnes již nedá posuzovat z pouhého výsledku inteligenčního testu. Odborníci se však domnívají, že intelekt tvoří základ pro rozumové nadání. Při stanovení kritérií intelektového nadání podle inteligenčního kvocientu preferují autoři členění podle S. M. Norbyho (in Jurášková, 2006)⁴⁹:

- Bystrý jedinec – IQ 115 a více
- Nadaný jedinec – IQ 130 a více
- Vysoce nadaný jedinec – IQ 145 a více
- Výjimečně nadaný jedinec – IQ 160 a více
- Velmi vysoce nadaný jedinec – IQ 175 a více

Různí autoři mají odlišné představy o stupních nadání a hranicemi mezi nimi. Za spodní hranici nadání se všeobecně považují dvě standardní odchylky od normy (IQ 130). Silvermanová (in Jurášková, 2006)⁵⁰ člení nadané do třech skupin:

- Mírně nadaní – IQ 115-129 (jedna standardní odchylka od normy)
- Středně nadaní – IQ 130-144 (dvě standardní odchylky od normy)
- Vysoce nadaní – IQ 145 a více (tři standardní odchylky od normy)

Hranici IQ 130 jako znak pro rozlišení výrazného nadání přijala i mezinárodní organizace Mensa, která sdružuje jedince s vysokým intelektem. Také odborná literatura většinou považuje tuto hranici za projev nadání, které si zaslouhuje speciální pozornost. Této hranice dosahuje cca 2-3% lidí z celkové populace. Odborníci se shodují, že pro definici nadání je klíčový vysoký intelekt v kombinaci s dalšími

---

⁴⁸ FOŘTÍK, V., FOŘTÍKOVÁ, J. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*, s. 13.

⁴⁹ In JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 22, 23.

⁵⁰ JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 23.

výkonovými, osobnostními a společenskými faktory, které působí na rozvoj jedince.⁵¹

Tannenbaum (in Jurášková, 2006)⁵² dělí stupně nadání dle přínosu pro společnost a lidstvo na:

- talent s jedinečným přispěním a dosahem pro celé lidstvo (např. Flemmingův objev penicilínu).
- talent s jedinečným přispěním pro lidstvo s dosahem na lidi, kteří mají k dané oblasti blízko (Bach, Van Gogh).
- talent projevující se v užší specializované oblasti – typický vysokými profesionálními výkony např. v politice, medicíně apod.
- talent projevující se v praktické oblasti – jedinci s výkony, které mohou být jak oceňovány, tak ignorovány (ruční práce, tvořivé vaření apod.).

Takto lze ovšem odstupňovat nadání až ex post, kdy se dospělý jedinec zabývá oblastí svého zájmu s určitými výsledky.

Hříbková (2009)⁵³ hovoří o třech určujících charakteristických znacích nadaného dítěte. Za mimořádně nadané dítě považuje dítě, které

- je nápadné svými projevy a vývojovou akcelerací ve srovnání s vrstevníky.
- je výjimečné ve (kvantitativních i kvalitativních) výkonech v určité oblasti ve srovnání se stejně starými dětmi.
- u kterého byl zjištěn osobnostní potenciál pro podávání mimořádných výkonů, které se v daných oblastech běžně neprojevují.

Při studiu nadaných dětí předškolního věku navrhli Koopmans-Daytonová a Feldhusen (in Fořtík a Fořtíková, 2007)⁵⁴ výčet charakteristik, který upozorňuje na akcelerovaný vývoj v předškolní etapě vývoje. U dětí

---

⁵¹ FOŘTÍK, V., FOŘTÍKOVÁ, J. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. s. 15.

⁵² JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 23.

⁵³ HŘÍBKOVÁ, L. *Nadání a nadání*, str. 45.

⁵⁴ In FOŘTÍK V., FOŘTÍKOVÁ, J. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*, s. 22.

v předškolním věku můžeme sledovat akcelerované projevy zejména v oblastech jazyka a učení, psychomotorickém vývoji a motivaci a rovněž v psychosociální oblasti. Tento výčet nemůže ovšem sloužit k identifikaci. Tuto metodu je možné uplatnit spíše ve fázi preidentifikace. V další fázi je nutné využít psychologických testů, standardizovaných testů a dotazníků. Využívá se vývojových škál, které srovnávají vývoj konkrétního dítěte a vývoj průměru stejně starých dětí v populaci.

Oblast jazyka a učení:

- Dítě brzy mluví, brzy čte, zvládá jazyk na vysoké úrovni
- Má širokou slovní zásobu
- V komunikaci upřednostňuje používání řeči namísto činu
- Rádo se vyjadřuje, rádo diskutuje
- Má vlastní jedinečný způsob učení
- Dokáže se déle soustředit
- Ptá se na mnoho věcí, klade velké množství otázek
- Má dobré pozorovací schopnosti a uchovává informace o tom, co pozorovalo nebo četlo
- Rozumí abstraktním pojmům a správně je používá
- Chápe vztah příčin a následku
- Po dlouhý čas vydrží být samo nebo samo pracuje
- Každý problém je pro něho výzvou
- Je fascinováno myšlenkou hry
- Zajímá se o různé druhy knih, encyklopedií, atlasů, faktografií
- Má širokou zásobu informací
- Zajímají ho kalendáře, hodiny, hádanky
- Vybírá si náročné aktivity jako šachy, nebo pěstuje sbírky už před pátým rokem věku
- Je výborné v kreslení, hudbě nebo jiných uměleckých disciplínách

Oblast psychomotorického vývoje a motivace:

- Dítě brzy chodí
- Vykazuje ranou kontrolu jemné motoriky v aktivitách, jako je psaní, vybarvování nebo stavění předmětů
- Je motivováno k objevování věcí, je zvědavé, často se ptá „proč?“
- Chce ovládat okolí
- Rádo se učí
- Je extrémně aktivní a cílevědomé
- Je nezávislé v myšlení i jednání
- Miluje projekty, kde je třeba zjišťovat informace
- Má široké a hluboké zájmy

Oblast psychosociálních charakteristik:

- Dítě méně spí
- Cítí se jiné než ostatní děti
- Je více závislé na dospělých
- Efektivněji jedná s dospělými než s dětmi
- Je citlivé na nečestné jednání dospělých a když ho dospělí neberou vážně
- Nemá u dospělých rádo jejich nelogické a nesystémové jednání
- Zná globální problémy, jako je válka, smrt, hladomor

Nadprůměrné děti bývají podle odborníků zvědavější a otevřenější k novým poznatkům. Předčasně se zajímají o čtení, psaní a počítání. Využívají k poznávání různorodých možností. Jsou samostatnější, flexibilnější. Vytvářejí si vlastní názor, mají sklon k nekonvenčnímu uvažování, při hodnocení se často řídí vlastními kritérii. Rychle se učí, mají dobrou paměť a široký rozsah pozornosti. Nesmíme ale zapomínat na rozdíly mezi bystrými a nadanými dětmi.

Machů (2006)⁵⁵ shrnuje rozdíly mezi bystrým a nadaným dítětem:

Bystré dítě	Nadané dítě
Umí odpovídat	Klade další otázky
Zajímá se	Je zvědavé
Má dobré nápady	Má neobvyklé nápady
Odpovídá na otázky	Zajímají je detaily, rozpoznává, dokončuje
Je vůdcem skupiny	Je samostatné, často pracuje samo
Jednoduše se učí	Většinu již zná
Mezi vrstevníky je oblíben	Víc mu vyhovuje společnost starších dětí
Chápe významy	Dělá závěry
Přesně kopíruje zadané řešení	Vytváří nová řešení
Dobře se cítí ve škole mateřské i základní	Dobře se cítí, když se učí něco nového
Přijímá informace	Využívá informace
Je vytrvalé při sledování	Sleduje pozorně
Je spokojen s vlastním učením a výsledky	Je velmi sebekritické

Tabulka č. 1: Rozdíly mezi bystrým a nadaným dítětem

3.1 Identifikace nadaných dětí

„Nadané a talentované děti jsou ty děti, které jsou identifikovány kvalifikovanými profesionály a které jsou vzhledem k výjimečnému potenciálu schopné vysokých výkonů. Tyto děti potřebují k realizaci přínosu pro společnost vzdělávací program a servis, který obvykle neposkytují běžné školy.“ (Jurášková, 2006, s. 14)⁵⁶.

Identifikace nadání je komplexní šetření psychologů, pedagogů, rodičů, spolužáků a přátel. U nás musí dítě navštívit pedagogicko-psychologickou poradnu, kde psycholog na základě testů a jejich výsledků vytvoří zprávu. Pokud rodiče tuto zprávu uvolní pro školu, škola na základě výsledků zprávy podává žádost o finanční dotaci na integraci příslušnému krajskému úřadu. Na

⁵⁵ MACHŮ, E. *Rozpoznávání a vzdělávání rozumově nadaných dětí v běžné třídě základní školy – příručka pro učitele a studenty učitelství*, s. 27.

⁵⁶ JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 14.

základě této zprávy škola (a tým učitelů spolupracující na vzdělávání žáka) vytváří individuální vzdělávací plán pro určitý rok. IVP je pak jakousi smlouvou mezi rodiči nezletilého dítěte, školou a poradenským zařízením.

Učitelské noviny (2011)⁵⁷ uvedli rozhovor s koordinátorkou péče o nadané z brněnské pedagogicko-psychologické poradny. Hovoří o školách, které si péči o MNŽ stanovily jako svou profilaci a zapracovaly ji do svého ŠVP. Zkušenosti těchto škol jsou výhodou při časně identifikaci nadaných dětí. Péče o ně je zde na vyšší úrovni.

R. J. Sternberg (in Hříbková, 2009)⁵⁸ vymezil pět kritérií, podle kterých se hodnotí, zda je dítě nadané:

- Excelentnost – nadprůměrný výkon v určité oblasti
- Vzácnost – řídký výskyt některého znaku mezi vrstevníky
- Produktivita – produkování a vytváření komplexnějšího díla
- Demonstrovatelnost – prokazatelná superiorita ve validních a reliabilních testech
- Hodnotnost-užitečnost – výkony mají být smysluplné pro dítě nebo společnost.

Pro identifikaci předškolních schopností existují některé známé inteligenční testy. Výsledky testů ve velmi raném věku bývají často zpochybňovány pro nedostatečnou výpovědní hodnotu vzhledem k pozdějším schopnostem.

Podle Myerse (in Jurášková, 2006)⁵⁹ můžeme inteligenční testy rozdělit na:

- Předpokladové – předpovídají schopnost naučit se něco nového, např. řada testů všeobecných schopností často používaných pro identifikaci nadaných dětí, které vyvinul Wechsler (WAIS, WAIS-R, WISC).

---

⁵⁷ ŠVANCAR, R, UN, *Kde se ztrácí nadaní? (rozhovor s J. Bednářovou)*, s. 7.

⁵⁸ HŘÍBKOVÁ, L. *Nadání a nadaní*, s. 46.

⁵⁹ JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 25.

- Výkonné – které měří podle toho, co se jedinec naučil – např. V USA používané všeobecné testy SAT (školské výkonné testy) a specifické DAT (diferencované předpokladový test)
- Všeobecné – schopnosti, výkony
- Specifické – schopnosti, výkony

Schopnosti v rozumové oblasti se vlivem vývojových a sociálních faktorů často mění a ke stabilitě dochází v průběhu staršího školního věku. Na druhou stranu pokud je nadání diagnostikováno před vstupem do školy, můžeme dítě začít podporovat již během školní docházky. Metody k identifikaci měření schopností jsou objektivní a subjektivní, uvádí Fořtík a Fořtíková (2007)⁶⁰.

Mezi objektivní metody identifikace patří:

- IQ testy – jeden z nejlepších nástrojů identifikace nadání v rukou psychologů. Problematické je využívání těchto testů učiteli.
- Standardizované testy výkonu – patří mezi psychologické a pedagogické možnosti identifikace. K měření výkonu se využívají také dotazníky a posuzovací škály. Při diagnostice nadaného dítěte je dobré se rovněž zaměřit na oblast koncentrace, motivace, sociální zralost a styly učení.
- Didaktické testy – například test z matematiky pro 3. třídu. Tento test může využít každý učitel kterékoli ZŠ, který si chce ověřit, zda žák zvládl učivo 3. ročníku. Jedná se o tzv. výstupní test znalostí a dovedností, kde by se mohly srovnávat výsledky dětí z jednotlivých škol.
- Testy kreativity – využívají se jak v práci psychologů, tak učitelů.

---

⁶⁰ FOŘTÍK, V., FOŘTÍKOVÁ, J. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*, s. 28 – 29.

Subjektivní metody identifikace

- Nominace skupinou učitelů – využívá se názorů více pedagogů jako objektivnějšího pohledu na žáka. Vhodná je dotazníková metoda pro min. 5 učitelů, kteří se vzájemně neznají.
- Nominace spolužáky – spolužáci mohou posoudit nadání jejich vrstevníka z jiné perspektivy, zde ale může opět dojít k zaujatým informacím.
- Rodičovská nominace – rodič vnímá nadání svého dítěte komplexně, nejen z pohledu výsledků ve škole, ale dle osobnostní charakteristiky dítěte.
- Vlastní navržení (autonomizace) – můžeme využít sebereflexi dítěte, jak se samo vnímá, jak se cítí, zda se má touhu projevit jiným způsobem atd.
- Hodnocení výsledků činnosti (produktů) – mezi další možnosti identifikace patří hodnocení a posuzování výsledků záměrné činnosti. Analyzujeme samostatné a dobrovolné práce, portfolia, kresby, výrobky, konstrukce. Analýza produktů činnosti je další pomůckou pro identifikaci nadání rovněž pro psychologa.
- Zapojení do soutěží – zapojení do soutěží může být vhodným prostředkem realizace pro talentované děti, není ovšem řešením pro všechny.

Ani jedna z metod není ovšem univerzální. Hovoří se o tom, že by identifikace nadání neměla být jednorázová, ale měla by probíhat v několika etapách, např. navržení na základě výsledků testu, navržení učitelem a skupinou učitelů, výsledky testů dalších osob, vrstevníků, rodičů atd..

3.2 Problémy nadaných žáků

V běžné školní třídě mohou nadané děti působit rušivě, protože snadno porozumí a snaží se o tématu dozvědět víc, zároveň jim nevyhovuje tempo, jakým je látka předkládána. Mají tendence diskutovat, prezentovat své znalosti a hájit své názory. Jejich přehnaná zvědavost může být často zdrojem potíží ve vztazích s učitelem a spolužáky. Část z úspěšných žáků má pocit nadřazenosti a někdy i beztrestnosti. Jakkoli jsou zájmy dítěte pokročilé, jeho touha patřit mezi běžné děti je veliká a tak se někteří snaží zapadnout a nevyčnívat. Vágnerová (2005)⁶¹ hovoří o vztazích ve skupině, která staví takové dítě buď do role uznávaného šéfa nebo outsidera. Problémy v sociálních vztazích mohou prohloubit nejen specifické zájmy nadaného dítěte, ale také např. komunikační problémy či viditelné problémy se sebevědomím. Děti mohou být uzavřenější a hůře přizpůsobivé. Proces labeling - hodnocení učitele a jeho postoj ke konkrétnímu žákovi se stává stereotypem, jenž je odolný ke změně. Možné problémy související s nadáním zohledňují některé speciální vzdělávací programy pro nadané, zaměřují se na jejich prevenci, eliminaci nebo korekci.

Vágnerová (2005, s. 53)⁶² uvádí: „*Nadprůměrné nadání nelze chápat izolovaně, protože se neprojevuje jen na úrovni kognitivních procesů, tj. v oblasti myšlení a učení, ale ovlivňuje i celkový rozvoj osobnosti, emoční a sociální vývoj. Ukazuje se, že vývoj nadprůměrně nadaných dětí může vykazovat určité disproporce či časovou nevyváženost.*“

Dnes mají školy povinnost vypracovat v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání svůj vlastní školní vzdělávací program. Jeho součástí má být také stanovení podmínek práce s nadanými žáky. Kvalita programu dané školy může být při volbě školy pro dítě vodítkem. Poradenská centra navštěvují rodiče nadaných dětí při zjišťování, jak vhodně působit na své dítě v době, kdy se rozhodují o přestupu na novou školu nebo přeskakují ročník. Časté je, že početná skupina zájmů brání dítěti ve výběru školy, protože výběr stále není zúžen na jeden obor. U nás nadané děti

---

⁶¹ VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská praxe pro pedagogy*, s. 19.

⁶² VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská praxe pro pedagogy*, s. 53.

navštěvují pedagogicko-psychologická centra každoročně, z důvodu tvorby individuálního vzdělávacího plánu. Podvolují se znovu testům a hovoří s psychologem, který zkoumá nejen jejich inteligenci a její rozvoj, ale také jejich sebevědomí, sociální interakce, spokojenost s nabídkou školních aktivit, rostoucí zájmy a jejich specifika. Následuje rozhovor s rodičem o dítěti v rodině, škole, v kruhu přátel a o vztahu ke společnosti vůbec.

Nadané dítě má kromě svého talentu také řadu osobních problémů, které se promítají do jeho chování. Problémy se studijními návyky se převážně projevují na střední škole či gymnáziu, protože dítě se do této doby nemuselo učit. Dalším problémem je přecitlivělost na kritiku, převážně ze strany rodičů, kteří očekávají od dítěte vždy perfektní chování a výkon. Dalším problémem nadaných je sebedůvěra související často rovněž s vědomím své odlišnosti od vrstevníků. Jak uvádí Sedláčková (2009, s. 23)⁶³, „sebevědomí dítěte jako pevná soustava jeho vlastního obrazu se vytváří na základě vnímání jeho schopností nebo omezení.“ Jurášková (2006)⁶⁴ shrnula možné **problémy nadaných žáků** a řešení jejich nápravy do následujících bodů:

- *Hyperaktivita* – ruší ostatní děti jak verbálně, tak i motoricky. Možnost řešení: střídání činností, dohoda o nerušeném pohybu.
- *Perfekcionismus* – negativismus, podrážděnost a plačtivost, sebedoceňování, snížené sebevědomí. Možnost řešení: tolerance k chybám, pozitivní hodnocení, stanovování reálných cílů.
- *Supersenzitivnost* – problémy v socializaci, stranění se kolektivu. Možnost řešení: pozitivní přístup, odchod na nerušené místo.
- *Denní snění* – podvýkonnost. Možnost řešení: zatraktivnění vyučování, individuální aktivity.
- *Netolerance autority* – negativismus, „drzé“ vystupování. Možnost řešení: nedirektivní přístup, důvěra ve schopnosti žáka, vysoká profesionalita, nadhled.
- *Netolerance k rutinním činnostem* – vyrušování a odmítání vyučování, Možnost řešení: úlohy a aktivity adekvátní potenciálu.

---

⁶³ SEDLÁČKOVÁ, D. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*, s. 23.

⁶⁴ JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 108.

- *Problémy v sociálních kontaktech* – stranění se kolektivu, agresivní projevy, šikana. Možnost řešení: skupinové činnosti na podporu spolupráce, nesoutěživost.

3.3. Specifické rizikové skupiny nadaných dětí

„Nadaní jedinci netvoří stejnorodou skupinu oproti ostatním dětem. Uvnitř se vyskytují určité podskupiny jedinců, kteří častěji trpí nejrůznějšími problémy ve srovnání s jinými nadanými dětmi,“ uvádí Machů (2010, s. 38).⁶⁵

Mezi tyto skupiny patří dle Juráškové (2006)⁶⁶:

- *Handicapovaní nadaní* – Tento termín se poprvé objevil v 70. letech v USA a stal se termínem, který odborná veřejnost oficiálně akceptuje. Pokrývá jedince se senzoryckým a tělesným postižením, jedince s poruchami učení nebo vícenásobně postižené, kteří jsou zároveň nadaní. Nadání a jeho projevy bývají u těchto dětí jiné než u ostatních nadaných. Za důležité se považuje porovnávat projevy a výkony těchto dětí se stejně postiženými a nikoliv s intaktními jedinci. Odborníkem na tuto oblast je Willard Holt.
- *Nadaní s poruchami učení* – jsou řazeni do skupiny dětí s problémem „dvojí výjimečnosti“ Nejčastěji se jedná o jedince s dyslexií, dysgrafií a dysortografií, uvádí Machů. Autorka uvádí popis Montgomeryové a Gallagera (in Machů, 2010)⁶⁷, kteří rozdělují některé typické školní projevy u nadaných dětí do dvou oblastí:

V pozitivní oblasti:

- Dobrá dlouhodobá paměť
- Dobrá slovní zásoba i produkce

⁶⁵ MACHŮ, E. *Nadaný žák*, s. 38.

⁶⁶ JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 110 – 120.

⁶⁷ MACHŮ, E. *Nadaný žák*, s. 44.

- Používání vyšších úrovní myšlení
- Nadprůměrná tvořivost a imaginace
- Široká základna vědomostí

V negativní oblasti:

- Špatná krátkodobá paměť, problémy s memorováním
- Problémy v oblasti čtení. Obtíže s vyjadřováním, špatná výslovnost a neschopnost sluchového rozlišování hlásek. Velmi neúhledné a nečitelné písmo.
- Problémy s jednoduchými úkoly.
- Domýšlení textů. Neschopnost podřídít se pravidlům. Absence základních studijních návyků a dovedností.
- Problémy v aplikaci gramatických pravidel. Příliš úzké zájmy, které se stěží rozvíjejí ve škole.
- *Podvýkonní nadaní* – jedná se o rozpor mezi potenciálem žáka a jeho výkonem. Clarková (in Jurášková, 2006)⁶⁸ rozeznává několik druhů podvýkonnosti:
  - Situační podvýkonnost, která se vyskytuje občas,
  - Chronická podvýkonnost (stále snížený výkon),
  - Primární podvýkonnost – vyskytuje se bez zjevné příčiny
  - Sekundární podvýkonnost (průvodní jev určitého handicapu)
- *Nadání s lehkou mozkovou dysfunkcí* – Projevy syndromu ADHD a nadání se podobají, existuje zde riziko chybné identifikace. Poruchy pozornosti nepříznivě ovlivňují školní výkon. Neúspěšnost není dána nedostatečnou inteligencí, ale neschopností ji žádoucím způsobem využít. Poruchy pozornosti negativně ovlivňují i chování jedince,

---

⁶⁸ JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 116.

zvláště, pokud jde o kombinaci s hyperaktivitou, píše Vágnerová (2005).⁶⁹

- Nadaní ze znevýhodněného socio-kulturního prostředí – odlišnost jedince souvisí s kulturním prostředím. Tato problematika se dostává do popředí zájmů díky migraci obyvatelstva.
- Nadaní s Aspergerovým syndromem – jedná se o pervazivní vývojovou poruchu, která je specifická svými problémy v oblasti sociálních zručností, komunikace či vzorů chování. Podle Bauera (in Jurášková, 2003)⁷⁰ jsou základními znaky pro rozlišení mezi autismem a Aspergerovým syndromem relativně normální řečový vývoj a nezřídka až nadprůměrná inteligence u Aspergerů. (U autistů se předpokládá ve třech čtvrtinách mentální retardace).
- Nadané dívky – V předškolním a mladším školním věku jsou dívky díky kognitivním a afektivním charakteristikám před chlapci. V období přestupu na vyšší stupně vzdělávání se u dívek hovoří o tzv. „ztrátě nadání“. Důvody uvádí Machů (2010)⁷¹. Příčinou může být vliv společnosti a odlišné výchovné postupy rodiny, potřeba uznání ze strany otců a tlak okolí, který vede ženy k větší pasivitě a přizpůsobování.

---

⁶⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*, s. 103.

⁷⁰ JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*, s. 116.

⁷¹ MACHŮ, E. *Nadaný žák*, s. 40.

4. Vzdělávání nadaných dětí

Právo na harmonický rozvoj, pedagogickou podporu a diferencovaný přístup nadanému žáku zaručují obecně platné kurikulární dokumenty. Těmi jsou např. Listina základních práv a svobod přijatá Českou republikou v roce 1993, Charta dítěte, Národní program rozvoje vzdělávání (tzv. Bílá kniha), Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a informace ke vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných zabezpečující realizaci ustanovení § 17 zákona č. 561/2004 Sb. a části třetí vyhlášky č. 73/2005 Sb. Dalším dokumentem je Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb. určující podmínky identifikace mimořádně nadaných žáků a blíže specifikující způsoby pedagogické péče o ně ve smyslu obohacování osnov a akcelerace. Dle školské legislativy se může vzdělávání mimořádně nadaného žáka uskutečnit dle individuálního vzdělávacího plánu (dále IVP), na kterém se podílí učitel/škola, školské poradenské zařízení a zákonný zástupce žáka. IVP vychází ze závěrů poradenského pracoviště a ze vzdělávacího programu příslušné školy.

Výběr školy a vstup nadaného dítěte na školu je velkou změnou pro celou rodinu. Rodiče zvažují možnosti škol většinou v okolí svého bydliště. Snaží se najít školu, která by nejlépe odpovídala požadavkům na kvalitní vzdělávání jejich dítěte. Zohledňují dobrou pověst školy, procenta úspěšnosti žáků přijatých po absolvování na střední školy, technické zázemí školy a v neposlední řadě kvalitu a odbornost pedagogického sboru. Rodiče nadaných dětí zjišťují, jak škola plní integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, jaké možnosti vzdělávání škola poskytuje, jaké jsou aktivity na podporu těchto žáků, jakých soutěží a olympiád se škola účastní atd.

Fořtík a Fořtíková (2007)⁷² uvádějí desatero oblastí, které by základní škola měla zohlednit při přípravě na vzdělávání mimořádně nadaných žáků:

---

⁷² FOŘTÍK V., FOŘTÍKOVÁ, J. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*, s. 40 - 43.

- Strategie výběru nebo průběžné identifikace nadaných žáků – spolupráce s PPP na IVP.
- Systém dalšího vzdělávání pedagogů v péči o mimořádně nadané žáky, oslovení profes. organizací s akreditací.
- Specifikace a úprava vzdělávacího programu školy – např. adaptace žáků, kteří přeskočí ročník, jak bude vyučování obohaceno.
- Úprava organizačních forem výuky – jedná se např. o vytvoření knihovny nebo laboratoře, kam budou žáci docházet v rámci samostudia, při práci na projektech...
- Technické vybavení školy – zvýšení počtu PC, nová tiskárna, scanner, zakoupení encyklopedií, vzdělávacího softwaru atd.
- Nabídka odpoledních školních aktivit, spolupráce s organizacemi, které nabízejí vyžití v rámci víkendových, popř. letních akcí – nabídka kroužků, vzdělávací tábory, volitelné předměty.
- Příprava učitelů pro tvorbu individuálních vzdělávacích plánů – ze zákona má mít žák IVP k dispozici do tří měsíců po identifikaci nadání.
- Plán návaznosti studia těchto žáků na druhém stupni ZŠ, popř. na jiném typu školy (SŠ, SOŠ, víceletém gymnáziu apod.)
- Spolupráce s klíčovými institucemi, bez kterých nelze nadané děti integrovat – o záměru musí škola informovat zřizovatele i veřejnost.
- Mechanismy propagace profilu školy a způsob informování rodičů o plánované péči o tyto žáky

Nadané dítě staršího školního věku má široké spektrum schopností v různých disciplínách, množství aktivit, které nechce opustit, píše Fořtík a Fořtíková (2007).⁷³ Zde je na místě návštěva kariérového poradce. Nadaný žák v tomto období vlastní autonomie chce rozhodovat samostatně o tom, jak bude

---

⁷³ FOŘTÍK, V., FOŘTÍKOVÁ, J. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*, s. 51.

trávit svůj volný čas, chce se podílet na specializaci učiva. V tomto období se objevují rovněž rizika patologického trávení volného času.

Velký vliv na prospěch žáka má jeho schopnost přizpůsobit se požadavkům školy a učitelů. Prospěch sám neodráží úplně jeho inteligenci a někdy ani reálné znalosti. Proto by neměl být školní prospěch přeceňován nejen učiteli a žáky, ale ani rodiči. Pelikán (1997)⁷⁴ doporučuje hledat u žáka i jiná kritéria úspěšnosti, než jenom prospěchová. Kritéria mají, dle autora, vycházet z analýzy toho, jací lidé se lépe uplatní v životě.

Mönks a Ypenburg (2002)⁷⁵ hovoří o tom, že školy většinou používají jako normu pro přizpůsobování průměr žáků. V tomto průměru je množství učební látky, která se má probrat za určitou dobu. Kalendářní věk však nemusí být identický s vývojovým věkem, který se projevuje také v intelektuálních, sociálních a tvůrčích schopnostech. Uvnitř jedné třídy mohou být velmi podstatné rozdíly ve vědomostech žáků.

4.1 Osobnost učitele nadaného žáka

Učitel a jeho osobnost silně ovlivňují výkon žáka. Efektivita jeho práce je závislá jak na jeho pedagogických dovednostech, tak vlastním charakteru. Dnes jsou na učitele kladeny velké požadavky. Učitel nadaných žáků má být kreativní a flexibilní, má dokázat děti oslovit, podat jim odborné informace a vycítit jejich potřeby. Očekává se, že pedagog bude vzdělávat a vychovávat, každý učitel se ovšem liší v tom, na kterou oblast je více zaměřen. Psycholog švýcarského původu Caselman (in Kohout, 2007)⁷⁶ rozlišuje dva základní typy pedagoga: *Logotrop* je učitel, který se převážně zaměřuje na obor vzdělávání, a *paidotrop*, který dává přednost osobnostnímu ovlivňování žáka. Obě tyto podoby jsou v krajních případech nežádoucí. Postoj žáků k učiteli a vzdělávání závisí především na vlastnostech učitele a jeho didaktické dovednosti a odbornosti.

---

⁷⁴ PELIKÁN, J. *Výchova pro život*, s. 62, 63.

⁷⁵ MÖNKS, J., YPENBURG, I.H. *Nadané dítě*, s. 53.

⁷⁶ In KOHOUT K., *Základy obecné pedagogiky*, s. 60.

Kohoutek (1996)⁷⁷ hovoří o vlivu pedagoga, který podle něj nenahradí ani učebnice, ani mravní poučování, ani soustava trestů a povzbuzování. Osobní příklad učitele a jeho kouzlo osobnosti jsou nenahraditelné. V současné době se výrazně rozvíjí nová nauka o osobnosti učitele tzv. pedeutologie. Při studiu osobnosti učitele se uplatňují dva přístupy:

- *Normativní přístup* – jaký má být učitel a jeho vlastnosti, jestliže má mít v pedagogické práci úspěch? Hovoří se o dvojí kvalifikaci učitele – pedagogicko-psychologické a odborné. Využívá se vzoru ideálního obrazu pedagoga.
- *Analytický přístup* pomáhá určit, jaké mají konkrétní pedagogové skutečné reálné vlastnosti. Využívá se induktivní metoda psychologického šetření osobnosti učitelů, výpovědí žáků, žádoucí a nežádoucí vlastnosti pedagoga.

Kotrba a Lacina (2007)⁷⁸ se ve své knize zabývají problematikou moderního vyučování. Zaměřují se na aktivizační metody výuky a jejich použití učitelem. Cílem těchto metod je přeměna studentů v partnery, kteří se přímou zkušeností naučí mnohem více než při tradičním používání frontálních výukových metod. Tyto metody kladou důraz na samostatnou práci studentů a jejich kooperaci s učitelem. Realizace aktivizačních metod je plně v kompetenci učitele, kde opět záleží na jeho zkušenostech a učitelské praxi.

V týdeníku Školství (2009)⁷⁹ je uveden článek o zpětné vazbě, která pomáhá učitelům profesně růst. Hovoří o hlavním cíli zpětné vazby, kterým je poskytnout učiteli nezbytné informace k tomu, aby mohl zlepšit svou práci, popsat vše co se v jeho práci daří, a nechat ho přijít na to, co by mohl změnit.

Z toho plyne, že každá osobnost, jak žáka, tak i učitele má své individuální předpoklady a konstrukty řešení, systémy práce a motivy jednání. Proto je zásadní cestou rovněž výběr vhodného pedagoga pro práci

---

⁷⁷ KOHOUTEK, R., et. al. *Základy pedagogické psychologie*, s. 30.

⁷⁸ KOTRBA, T., LACINA, L. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*, s. 53, 141.

⁷⁹ GRULICHOVÁ, M. *Školství, Jak učitel pozná, že učí dobře?*, s. 5.

s mimořádně nadanými dětmi. Existují seznamy požadovaných charakteristik a osobnostních vlastností pedagoga. Například Jurášková (2006)⁸⁰ mezi ně řadí:

- Tolerance
- Empatie
- Vyrovnanost a nestrannost
- Takt
- Pružnost
- Srdečnost a smysl pro humor
- Důvěryhodnost
- Vysoký profesionalismus

Kyriacou (1996)⁸¹ uvádí mezi základní pedagogické dovednosti:

- *Plánování a příprava učební hodiny* - obsahuje jasné záměry a cíle, metody a struktury odpovídají tomu, co se má žák naučit, návaznost na dřívější výuku, kontrola a příprava pomůcek, upoutání pozornosti a aktivní účast žáků.
- *Realizace vyučovací hodiny* – jasný zajímavý výklad, aktivní účast všech žáků, otázky různého typu a šíře, diskuse k problémům, podpora a respekt k myšlenkám a názorům žáků, přiměřená práce, účelné použití pomůcek.
- *Řízení vyučovací hodiny* – hladký začátek, navození kladného postoje žáků, udržení jejich pozornosti, zpětná vazba pro povzbuzení k dalším činnostem, vhodné rozvržení času pro činnosti, spád a tempo výuky na odpovídající úrovni, využití závěrečné fáze hodiny.
- *Klima třídy* – orientace na splnění úkolů, učitel dává najevo vysoká pozitivní očekávání, vztah založen na vzájemné úctě, poskytování

---

⁸⁰ JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*

⁸¹ KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*, s. 25, 26.

zpětné vazby směrem k žákovi – budování žákovy sebedůvěry, vhodný vzhled a rozmístění učebny a pomůcek.

- *Kázeň* – řád je založen na vytvoření kladného klimatu třídy, přirozená autorita učitele, učitel sděluje pravidla a požadavky týkající se chování, předchází negativnímu chování, vyhýbá se konfrontacím.
- *Hodnocení prospěchu žáků* – průběžné a finální hodnocení, zpětná vazba o výsledcích, učitel vede záznamy, žáci se podílejí na svém hodnocení, posouzení efektivnosti vyučování.
- *Reflexe a sebehodnocení vlastní práce* – hodnocení hodiny, kontrola a organizace činností, uvažuje o vlastním rozvoji praxe, učitel využívá techniky proti stresu.

4.2 Různé možnosti práce s nadaným žákem ve školním prostředí

Značkování žáků v rámci daného stereotypu – výborné, přijatelné a problematické - tlačí dítě do pozice, která následně ovlivňuje další očekávání a hodnocení jeho výkonu a chování, uvádí Vágnerová (2005).⁸² Označení „nadaný žák“ jako nálepka má sloužit převážně k identifikaci žáka ve škole, to znamená žák, který potřebuje speciální přístup ve vzdělávání. Pokud označujeme dítě jako „nadané“ i mimo školu, může to narušit jeho vztahy i v ostatních skupinách, rovněž ve vztahu se sourozencem.

Uvádíme systémy práce s nadanými dětmi ve škole. Ani jeden z přístupů ovšem nemůžeme označit jako jediný správný pro vzdělávání všech nadaných dětí. Každé nadané dítě, jak jsme již uvedli, má individuální schopnosti a individuální nedostatky, které je třeba rozvíjet. Také každá škola má svá specifika, metody výuky a uspořádání.

---

⁸² VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská praxe pro pedagogy*, s. 19.

Možné organizační formy vzdělávání nadaných uvádí Hříbková (2009)⁸³:

Akcelerace – urychlování. Cílem této varianty je vytvoření takových změn ve vzdělávacím obsahu, které ovlivní především délku vzdělávání. Mezi nejznámější patří:

- Předčasný nástup do školy v nižším věku
- Nástup do druhého ročníku základní školy pokud zvládlo dítě požadavky prvního ročníku
- Přeskakování ročníků – dítě ovládlo učivo v urč. předmětu (předmětech) a může opakovaně přeskočit ročník
- Ukončení výuky daného předmětu za kratší dobu
- Docházka na výuku v určitém předmětu na vyšší stupeň školy.
- Možnost výběru náročnějších volitelných předmětů na střední škole
- Vytvoření individuálního vzdělávacího plánu v předmětu, ve kterém vyniká

Enrichment – obohacování. Cílem není urychlit školní docházku, ale zaměřit práci na rozšíření obohacení a prohloubení učiva. Tato varianta se většinou realizuje v kmenových třídách, je tedy integrační variantou. Výhodou je, že nadané dítě nevytrhujeme se sociálního prostředí vrstevníků. Enrichment rovněž využívá více organizačních forem:

- *Samostatné studium* – nastudování tématu, zjišťování informací, konzultace s odborníky, prezentace výsledků před třídou
- *Projektové vyučování* – řešení projektů s různými skupinami žáků nadaní, starší nadaní mladší nadaní, běžná třída
- *Skupinové vyučování* – využívá různé úrovně schopností dětí k řešení problému
- *Účast na výuce ve vyšším ročníku*
- *Přítomnost pomocníka* – konzultant ve třídě, kde jsou integrováni nadaní žáci. Asistence v předmětech, které se vztahují k nadání žáků.
- *Možnost výběru náročnějších volitelných předmětů*

---

⁸³ HRÍBKOVÁ, L. *Nadání a nadaní*, s. 184 – 185.

- *Výuka podle individuálního vzdělávacího plánu*
- *Jmenování školitele – tutora pro dlouhodobé vedení žáka*

Separace a integrace jsou základními organizačními rámci při výuce nadaných. Otázka separace nebo integrace nadaných dětí je stále diskutována.

Separace⁸⁴ probíhá tím způsobem, že nadaní žáci odcházejí každý den ke společné výuce s dalšími nadanými (převážně na předměty matematika, český jazyk) a na další předměty se vrací zpět do kmenové třídy. V těchto separovaných hodinách mají děti speciálního učitele, který je v daných oblastech vzdělává.

Výhody separace:

- Větší kontakt s podobně nadanými vrstevníky
- Žáci jsou vyučováni v souladu se specif. postupy a s osnovami dle IVP
- Učitel se může soustředit na vzdělávání poměrně homogenní skupiny nadaných dětí
- Stálý kontakt se svými vrstevníky

Nevýhody separace:

- Každodenní stěhování může narušit hodiny v běžné třídě
- Práci v kmenové třídě je nutno zorganizovat tak, aby nadaní žáci nepřišli o některé důležité aktivity
- Složitě vytvoření rozvrhu
- Ostatní děti mohou tyto změny demotivovat

4.3 Integrace a inkluze

Integrace je variantou, při které dochází k tomu, že dítě zůstává ve své původní škole a třídě a učitelé se dítěti dále speciálně věnují. Jejím cílem je nastolení vzájemného porozumění, kladné vnímání jinakosti a nevyčleňování specifických dětí z běžného prostředí. Zápolem jistě bude nedostatečná

---

⁸⁴ <http://www.nadanedeti.cz/> Pro učitele, možnosti práce. 5.3.2012

odbornost pedagoga v problematice. Renotiérová (2005)⁸⁵ ve své knize píše, že proces školské integrace znamená u nás změny nejen legislativní, ale také ekonomické a personální řešení výuky. Vychází se z předpokladu, že školská integrace je součástí širšího pojetí školské reformy. Jedná se o přizpůsobení vzdělávacích podmínek po obsahové i organizační stránce vzdělávacím potřebám každého žáka.

O inkluzi se hovoří jako o vyšším stupni integrace. „*Inkluze znamená vytvořit ve třídě takové prostředí, které vítá a oceňuje odlišnost. Staví všechny zainteresované před nutnost jít dál, než je zvykem, a ptát se, proč vůbec existují jevy jako vylučování některých lidí ze společnosti, předsudky a diskriminace,*“ uvádí Lang a Berberichová (1998, s. 28).⁸⁶

Lebeer (2006, s. 21)⁸⁷ hovoří o podmínkách inkluzivního vzdělávání, které je definováno jako „*uspořádání běžné školy způsobem, který může nabídnout adekvátní vyučování všem dětem bez ohledu na jejich individuální rozdíly, přičemž nezáleží na druhu speciálních potřeb ani na úrovni výkonů žáků.*“ Inkluzivní vzdělávání se, vlivem působení mezinárodních organizací, asociací lidských práv a působení rodičovských organizací, stále více prosazuje jako vhodnější alternativa speciálního školství. Na základě zkušeností mnoha zemí z celého světa představuje inkluze možnou a kvalitní alternativu tehdy, jsou-li respektována tato základní pravidla:

- Laskavý přístup – každé dítě by se mělo ve škole cítit dobře a musí být zřejmé, že děti vytvářejí jednu skupinu. Tím se posiluje pocit sounáležitosti.
- Kvalita vztahu mezi učitelem a dítětem – mají-li učitelé k dětem pozitivní vztah, jsou-li motivováni k tomu, aby s dětmi pracovali individuálně, těší se viditelným výsledkům.

---

⁸⁵ RENOTIÉROVÁ, M. *Základy speciální pedagogiky I*, s. 12.

⁸⁶ LANG, G., BERBERICHOVÁ, Ch. *Každé dítě potřebuje speciální přístup*, s. 28.

⁸⁷ LEBEER, J: *Programy pro rozvoj myšlení dětí s odchylkami vývoje*, s. 23, 24.

- Rozdílný hodnotový systém – škola založená na soutěživosti, individualismu a výkonu bude s největší pravděpodobností vylučovat žáky, kteří nemohou dosáhnout požadovaných výkonů. Hodnotami inkluzivní školy jsou spolupráce, týmová práce, akceptování odlišností ve výkonech, jejichž hlavním měřítkem jsou možnosti jedinců.
- Inkluze by neměla záviset na výkonech dítěte, školních známkách, výsledcích testů ani měření.
- Měly by být zaváděny individualizované programy, které dostatečně motivují dítě a jsou připravovány s ohledem na jeho speciální potřeby. Programy se mají co nejvíce přibližovat osnovám třídy, mají mít stejný obsah, zahrnovat stejné předměty na úrovni přijatelné náročnosti a abstrakce.
- Měla by existovat týmová práce. Třídní učitel by měl mít odpovědnost za všechny děti ve třídě, neměl by přenechávat zodpovědnost za práci s integrovaným dítětem speciálnímu pedagogovi.
- Dítě se spec. vzdělávacími potřebami by mělo mít k dispozici potřebné vedení, aby dokázalo obsáhnout látku, aby si mohlo nabyté znalosti a zkušenosti upevňovat a dále rozšiřovat, aby si osvojilo základní sociální pravidla. Děti bez speciálních potřeb by měly být vedeny ke správnému a adekvátnímu jednání s druhými. Všechny děti by se měly účastnit všech aktivit.
- V případě nutnosti by se mělo dítěti dostat podpory. Podpora by neměla být rozsáhlá, aby se předešlo přílišné závislosti, ale neměla by být ani nedostatečná. Speciální pedagog by měl být spojen se třídou nebo určitým počtem tříd, aby mohl asistovat učiteli. Jeho úkolem by mělo být vytvářet individuální programy a pomáhat učiteli při práci s malými skupinami.
- Dítěti se může rovněž dostávat podpory i mimo vyučování, aby třídní učitel měl čas na další práci a aby se mohl dále vzdělávat.

- Měla by se organizovat pravidelná setkávání všech lidí, kteří se podílejí na inkluzi, aby bylo možno plánovat další postupy a vyhodnocovat dosavadní výsledky.
- Základem je podpora a účast rodičů.
- Dítě by se mělo pro inkluzi rozhodnout samo, protože některé děti si ji vyloženě nepřejí.
- Političtí činitelé by měli podporovat inkluzivní vzdělání adekvátním financováním. Nejedná se přitom o trvalý přítok financí, nýbrž o zajištění potřebných a vhodných zdrojů. Kvalitně realizované inkluzivní vzdělávání totiž není dražší než speciální vzdělávání v odděleném prostředí.

Úkolem inkluze je tedy vybudování společenství, které pečuje o všechny a je otevřené všem a různost je zde normalitou.

4.4 Spolupráce mezi rodinou a školou

„Rodina je pro dítě důležitějším zdrojem hodnot a norem než škola, protože je mu emočně bližší, a pokud se její nároky na dítě od požadavků školy liší, tak zpravidla převládnu.“ Vágnerová (2005, s. 26)⁸⁸.

Autorka osvětluje vliv rodiny na hodnotu školního prospěchu, který je určován tím, jaké známky jsou pro rodiče přijatelné. Hovoří o rozdílnosti míry tolerance rodin a nárocích školy, které jsou stále stejné. Rodina a škola má pak ve vztahu k dítěti rozporuplná očekávání. Pokud dojde k názorovým rozdílům, může dojít k obranné reakci či popírání problémů. Rodina může chápat nepříznivou informaci jako kritiku celé rodiny a může ji prožívat jako silnou frustraci. Nemusí být schopna přiznat si, že jejich dítě nějaké nedostatky má. Z pohledu učitele se tato rodina stává problematickou, protože nejeví ochotu spolupracovat. Neshody mezi učitelem a rodinou žáku neprospívají.

---

⁸⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*, s. 26.

Mezi profesní kompetence učitele krom kompetencí odborně předmětových a psychodidaktických patří, dle Opekarové (2007)⁸⁹ rovněž kompetence:

- Komunikativní – nejen ve vztahu k dětem, ale i k dalším dospělým osobám zúčastněným na výchově a vzdělávání žáků.
- Diagnostické a intervenční – jaké jsou příčiny chování žáka, jaké má problémy, jak cítí, jak jedná a proč.
- Poradenská a konzultační – zejména ve vztahu k rodičům.
- Reflexe vlastní činnosti – vlastní činnost jako předmět analýzy, učitel může modifikovat své chování, přístupy a metody.

Spolupráce mezi rodinou a školou je zásadní otázkou při vzdělávání nadaného dítěte. Poradenský model vypracovaný N. Colangelem a D.F. Dettmanem (in Hříbková, 2009)⁹⁰ odhaluje základní typy interakcí mezi školou a rodiči nadaného dítěte:

- *Kooperace* – shodné postoje rodičů i školy. Škola nabízí vypracovaný model péče o nadané, je aktivní, nabízí různé formy vzdělávání.
- *Konfliktní interakce* – rozdílné postoje rodičů a školy. Škola specializující se převážně na specifické poruchy učení a handicapované. Vedení školy se domnívá, že je nadaným dětem věnována nadbytečná pozornost. Rodiče bojují o práva svých dětí všemi prostředky a zajímavé činnosti nahrazují mimoškolními aktivitami.
- *Narušená interakce* – Nabídky školy jsou vysoké, model péče o ND vypracovaný, rodiče ale nesouhlasí s účastí dětí v něm. Obávají se o své dítě a jeho roli mezi vrstevníky.
- *Přirozená interakce* – škola i rodina zaujímají pasivní postoj ve specializovaném přístupu ve vyučování, zastávají názor, že nadání se prosadí samo.

---

⁸⁹ OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství*, s. 27, 28.

⁹⁰ HŘÍBKOVÁ, L. *Nadání a nadaní*, s. 101 – 103.

Matějček (1998)⁹¹ upozorňuje na možné extrémní požadavky rodičů na své dítě. Rodiče těchto dětí mají nejvýraznější vlastnost - nadměrnou ctižádost. V předškolním věku je dítě už soustavně vzděláváno, aby mělo náskok, ve škole pak začínají závody. Všechna hlediska vývoje a zdraví dítěte rodiče náhle jakoby zapomenou – zajímá je už jen výkon. Tento přístup je velmi nesprávný, často se přepínají jak tělesné, tak psychické síly dítěte.

O zlepšení spolupráce hovoří rovněž autoři článku v časopisu *Moderní vyučování* (2002)⁹². Lektorky čtyřletého projektu „Nanečisto“ pro rodiče i pedagogy, se věnovaly ve svém výzkumu obsahu a metodám podporujícím osobnostní a profesní rozvoj účastníků v oblasti komunikačních strategií. Vzájemné rozhovory vedou ke sladění názorů a může být navržen co možná nejvhodnější způsob práce s dítětem.

Když vyučující získá informace o žákovi od rodičů, může dítěti pomoci k větší motivaci a zájmu o učení, jak uvádí ve své knize Campbell (2001).⁹³ Ve vzájemné komunikaci je nutno se vzdát sympatií nebo antipatií, je potřeba nastolit atmosféru respektu a spolupráce. Rodič musí být schopen vyslechnout doporučení učitele a řídit se podle nich. Učitel zase musí akceptovat názory rodiče a snažit se je včlenit do každodenního styku s dítětem. Partnerství je posilováno uznáváním a respektováním silných stránek partnerů, má být postaveno na potřebách dítěte.

---

⁹¹ MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M. *Radosti a strasti*. s. 81.

⁹² MIKOVÁ, Š., STANG, J. *Moderní vyučování, Projekt nanečisto (Zlepšení spolupráce mezi rodinou a školou)*, s. 8.

⁹³ CAMPBELL, J.R. *Jak rozvíjet nadání vašich dětí*. s.152, 153.

5 Organizace pro nadané

5.1 Instituce pečující o nadané v ČR

PPP - Pedagogicko-psychologické poradny jsou samostatná poradenská zařízení a jsou součástí školského poradenského systému. Jejich vznik se datuje na konec 60. a počátek 70. let. 20. století. V péči o nadané mají zásadní roli. Zajišťují psychologické a speciálně pedagogické služby dětem a mládeži, jejich rodičům, zákonným zástupcům, učitelům a vychovatelům na všech stupních škol. Jejich pomoc je nezbytná při identifikaci nadání. Vyhláška č. 72/2005 Sb. - Poradenství se může týkat vzdělávacích opatření, výchovných postupů, poradenství při volbě dalšího studia a profesního zaměření.

Institut pedagogicko-psychologického poradenství⁹⁴ soustřeďuje a zpracovává informace o službě pedagogicko-psychologického, speciálně pedagogického, výchovného a kariérového poradenství ve školství, provádí analýzy, průzkumy související s poskytováním poradenských služeb. Vytváří koncepce vyplývající z potřeb MŠMT v oblasti poradenských služeb, organizuje další vzdělávání odborných pracovníků poskytujících poradenskou službu, vydává metodické publikace, informační brožury z oblasti poradenství ve školství.

Mensa⁹⁵ je nevýdělečná organizace založena roku 1946 v Oxfordu, sdružující osoby s nadprůměrnou inteligencí bez ohledu na jejich vyznání, rasu, politické a společenské postavení, vzdělání, věk, zaměstnání a původ. Kmenovou organizací je Mensa International, pod jejímž dozorem vznikají jednotlivé Mensy v různých zemích světa. Organizace sdružuje členy od 14 let věku, kteří projdou testováním a dosáhnou svými znalostmi k horním dvěma procentům celkové populace ČR s IQ 130 bodů. Kromě testování inteligence je Mensa ČR také zřizovatelem gymnázia Bud'ánka. Tato škola je speciálně zaměřena na nadané. Mladší děti se mohou stát členy Dětské Mensy ČR, která

---

⁹⁴ <http://www.ippp.cz/> 5.3.2012

⁹⁵ <http://www.mensa.cz/mensa/> 4.3.2012

provozuje Letní kempy, Dny plné her, Kluby deskových her a výlety se zaměřením na rozvoj intelektu. Menza ČR se rovněž podílela na založení Centra nadání.

Centrum nadání⁹⁶ je občanské sdružení odborných pracovníků, realizující vzdělávací a poradenské aktivity k podpoře nadaných dětí. Jeho členy jsou např. PhDr. Jitka Fořtíková, PhD., Václav Fořtík a Mgr. Ivana Jeřábková známí autoři odborných publikací zaměřující se na nadanou populaci. Odborníci spolupracují se školami, rodiči nadaných dětí, organizují volnočasové aktivity a letní pobytové programy pro rodiny s nadanými dětmi, pomáhají při hledání sponzorů atd.

Národní institut dětí a mládeže MŠMT⁹⁷, je zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a školské zařízení pro zájmové vzdělávání. Je odborným zařízením, jehož účelem je státní podpora a ochrana mládeže. V Talentcentru zavádí nové postupy práce s talentovanými dětmi, distanční formy vzdělávání doplňované prezenčními formami v přírodních vědách a rovněž se zapojuje každým rokem do celostátních a mezinárodních soutěží a olympiád.

5.2 Světové organizace zabývající se nadanými jedinci

Mimořádně nadaní jedinci jsou přínosem v různorodých oblastech. Země, které mají zájem na své prosperitě, se snaží tento potenciál talentů rozvíjet a podporovat.

WCGTC⁹⁸ – **World Council for Gifted and Talented Children, tj. Světová rada pro nadané a talentované děti**, byla založena na začátku 70. let minulého století. Na prvním světovém kongresu v roce 1985 byla prezentována problematika nadání a její úloha ve světě. Jako reakce evropských odborníků,

---

⁹⁶ www.centrumnadani.cz/centrum-nadani/o-nas.html 5.3.2012

⁹⁷ www.nidm.cz/talentcentrum 20.11.2011

⁹⁸ www.talent-nadani.cz/texty/nadane_deti1.html 5.3.2012

psychologů a pedagogů byla založena roku 1986 **ECHA**⁹⁹ – **European Council for High Ability, tj. Evropská rada pro vysoké schopnosti**. Jejím cílem je rozvoj potenciálu nadaných jedinců a jejich uplatnění v dalším životě. ECHA se stala v roce 1995 poradcem Rady Evropy v otázkách vzdělávání nadaných. Na její popud založila psycholožka PhDr. Hana Drábková pobočku ECHA v tehdejší Československu, pod názvem **Společnost pro talent a nadání (STaN-ECHA)**. Společnost organizuje odborné semináře, založila Klub rodičů nadaných dětí, kde nabízí nejen poradenství v oblasti nadání.

---

⁹⁹ www.talent-nadani.cz/texty/o_nas.html 5.3. 2012

6 EMPIRICKÁ ČÁST

6.1 Problémové okruhy, cíle a zvolené metody šetření

Středem našeho zájmu je koncepce programu vzdělávání mimořádně nadaných dětí na základní škole nám. Curieových na Praze 1. Základní škola na nám. Curieových je státní školou při PedF Univerzity Karlovy. Škola pracuje podle vzdělávacího programu pro mimořádně nadané žáky, který vychází z myšlenek Školního vzdělávacího programu ŠANce, na který přímo navazuje.

Cílem šetření je integrace nadaných žáků do běžné třídy se segregací na předměty matematika a český jazyk, nauka o světě a projektové dny. Otázku jsme následně rozložili do několika podotázek, které kopírují fáze postupu šetření.

Jak vypadá výuka mimořádně nadaných dětí v běžné třídě? Jaká je výuka těchto dětí v segregovaných předmětech se speciálně vyškoleným pedagogem zaměřeným na nadání? Jaká je spokojenost dětí v těchto třídách a zda jsou jejich vzdělávací potřeby uspokojovány? Jaká jsou specifika edukace nadaných dětí a co tato specifika přináší pro pedagoga? Jak hodnotí odborný pedagog spolupráci s rodiči mimořádně nadaných dětí?

Zvolené metody šetření:

1. Skryté i otevřené zúčastněné pozorování, které nám pomohlo pochopit potřeby vzdělávání nadaných dětí na základní škole.
2. Skupinové a individuální polostrukturované rozhovory se zkoumanými osobami na dané téma.
3. Kazuistiky nadaných žáků, ukázky tvorby dětí.

Přípravná fáze: V přípravné fázi jsme se orientovali na sběr veškerého materiálu vhodného k našemu šetření. Opírali jsme se o odbornou literaturu, abychom správně zvolili způsob šetření s cílem nejlépe ozřejmit problematiku,

kteřou se zabývá diplomová práce. Na základě **skrytého zúčastněného pozorování** byly sledovány nadané děti v kmenových třídách¹⁰⁰ a poznatky z pozorování jsme dále shromažďovali a zpracovávali.

Realizační fáze: Následně jsme po dohodě s učiteli žáků navštřevovali třídy, kam docházejí děti na segregované hodiny. Prováděli jsme **otevřené zúčastněné pozorování**, kdy je výzkumník přímo v terénu, a všichni jsou s tímto pozorováním srozuměni. Byli jsme si vědomi toho, že chování dětí je naším šetřením ovlivněno. Pro naše pozorování ovšem byla důležitá i atmosféra třídy a její dynamika.

Dále jsme využili techniku **polostrukurovaného skupinového rozhovoru** s dětmi ve třídách MNŽ a **individuálního rozhovoru** s pedagogy žáků segregovaných hodin.

V těchto třídách bylo vytipováno 5 žáků, jejichž kazuistiky byly zpracovány a jsou součástí tohoto výzkumu. Ke každé studii žáka je přiložen **dokument/obrázek**, který může sloužit k **analýze** nadání či pocitů nadaného žáka v konkrétním věkovém období.

6.2 Koncepce programu edukace mimořádně nadaných žáků 1. stupně na Základní škole nám. Curieových

Základní škola realizuje projekt¹⁰¹, který se zabývá vzděláváním mimořádně nadaných žáků na 1. stupni základní školy kontinuálně od 1. 9. 2006. Program je založen na zařazení skupinky žáků s mimořádným nadáním do běžných tříd. Žáci jsou v průběhu výuky vyčleňováni na některé hodiny a předměty. Jde o projekt, jenž se ve svém průběhu dle potřeb postupně proměňoval až do současné podoby.

Pilíři programu jsou: etická výchova, výuka cizích jazyků již od 1.

---

¹⁰⁰ Viz. pozorovací arch v příloze. 2, diplomové práce

¹⁰¹ <http://www.zscurie.cz/web/sekce-odkaz-svp---koncepce> 4.3. 2012

ročníku a vyčlenění MNŽ na některé předměty. V 1. a 2. ročníku je kladen důraz na rozvíjení dovedností v oblastech matematiky, českého jazyka a anglického jazyka. Ve 3. ročníku je vzhledem k obsahu vzdělávání upřednostňována nauka o světě. 4. a 5. ročník se soustřeďuje na vybudování studijních center pod vedením odborníků v předmětech matematika a český jazyk. Žáci páté třídy 1 krát týdně využívají znalostí odborných pedagogů v projektovém dni. Tato centra mají přispět k prohlubování badatelských dovedností žáků a vést je ke zvládnání obtížnějších učebních strategií.

Žáci jsou vyučováni na podkladu Školního vzdělávacího programu ŠANce, školní koncepce vzdělávání mimořádně nadaných žáků a individuálních vzdělávacích plánů.

Výuka je zajišťována kvalifikovanými, zkušenými pedagogy-elementaristy na pozicích třídních učitelů. Ve vedení segregovaných skupin mimořádně nadaných dětí jsou zvláště proškolení pedagogové. Dalšími spolupracujícími pedagogy jsou certifikovaní lektoři, učitelé cizích jazyků, vyučující 2. stupně ZŠ a gymnázia a specialisté na problematiku žáků se specifickými vzdělávacími potřebami např. výchovný poradce, speciální pedagog a poradenský psycholog.

Celý program je monitorován a spoluvytvářen Centrem nadání, které se též zabývá vzděláváním a volnočasovými aktivitami MNŽ, podporou rodin s mimořádně nadanými dětmi a dalším vzděláváním pedagogických pracovníků v problematice nadání. Spolupracujícími institucemi jsou rovněž Pedagogicko-psychologická poradna pro Prahu 1, 2 a 4. Pedagogicko-psychologická poradna je krajským koordinátorem péče o mimořádně nadané žáky. Pracuje dle koncepce pro MNŽ pro období 2009-2013, která vychází ze zásad inkluzivního vzdělávání. Tato koncepce respektuje specifika pro práci s nadanými žáky, kteří vyžadují vysokou míru kreativity a didaktických schopností pedagogů. Zahrnuje rovněž opatření potřebná k integraci těchto žáků.

Přínosem segregace MNŽ v rámci programu je možnost individuálního přístupu, práce v malých skupinách nebo rozšířené studijní možnosti dle schopností žáků, vytváření konkurenčního prostředí, častější zařazování projektů, prezentací a her do výuky, popřípadě rychlejší tempo vzdělávání.

Pedagogové pracují s dětmi s využitím aktivizačních metod a zaměřují se na rozvoj potenciálu a schopností dětí.

Integrace ve vrstevnické skupině je rovněž přínosem, díky rozvoji spolupráce žáků ve větším kolektivu kmenové třídy.

Učební plán programu vzdělávání mimořádně nadaných žáků na 1. stupni

Ročník	Celkový počet žáků v segregovaných hodinách	Počet žáků na předměty	Předměty/hodiny týdně	Další aktivity v rámci programu (pracovní dílny)
1.	12	12	M/5hod.	Etika (1 hodina)
		11	Čj/8hod.	
		Stejný pedagog na oba předměty		
2.	13	13	M/5hod	Etika (1 hodina)
		10	Čj/8hod	
		Stejný pedagog na oba předměty		
3.	13	13	M/2hod.	Aktivity v rámci kroužků, hrazené rodiči
		12	Čj/2hod.	
		12	NS/2hod. IT/1hod.	
4.	13	13	Studijní skupiny M/Čj 2/2	Aktivity v rámci kroužků, hrazené rodiči
5.	16	16	Čj 1h/týdně	Aktivity v rámci kroužků, hrazené rodiči
		16	Celodenní páteční Projektová výuka Druhostupňoví a odborní učitelé Čj, M, NS,Pv/IT	

Tabulka č. 2: Učební plán programu pro MNŽ na 1. stupni ZŠ 2011/2012

Kdo může být zařazen do programu vzdělávání mimořádně nadaných žáků?

Žák může být zařazen do programu vzdělávání mimořádně nadaných před vstupem do 1. ročníku nebo v průběhu plnění povinné školní docházky na 1. stupni ZŠ, pokud to průběh programu dovolí. Podmínkou zařazení do

programu je odevzdání přihlášky¹⁰² vyplněné rodiči a doplněné vyjádřením praktického lékaře dítěte, vyjádřením určeného školského poradenského zařízení a předškolního zařízení, které dítě navštěvuje. Přihlášku do 1. ročníku je možné podat ode dne zápisu dítěte do června příslušného kalendářního roku, před nástupem dítěte do školy.

Způsoby hodnocení žáků v programu vzdělávání mimořádně nadaných žáků

Hodnocení žáků zařazených do programu probíhá běžnými způsoby hodnocení na základních školách. Na vysvědčení jsou žáci klasifikováni známkami za ovládnutí standardního učiva dle učebních osnov Školního vzdělávacího programu ŠANce a slovně (na samostatném listě vysvědčení) za práci v programu vzdělávání mimořádně nadaných. Hodnocení jsou průběžná, shrnující, ústní, písemná, slovní. Velkou váhu pedagogové přikládají v segregovaných hodinách také sebehodnocení.

Vyřazení z programu edukace mimořádně nadaných žáků

Žáci mohou být z programu vyřazení na žádost zákonných zástupců nebo pro nesplnění některých podmínek programu. Jejich vyřazení je na rozhodnutí ředitele školy.

6.3. Výstupy z rozhovorů se žáky s mimořádným nadáním

S využitím polostrukturovaného rozhovoru jsme se ptali dětí na jejich spokojenost s programem pro mimořádně nadané žáky. Žáci prvních a druhých tříd odpovídali s nadšením, že je program zábavný, mnohem zajímavější než v kmenové třídě. Nové úkoly jsou pro ně výzvou, líbí se jim hádanky, pátrání, tajemství a objevování. Hovořili o možnosti zpracovávat úkoly dle svého

---

¹⁰² www.zscurie.cz/web/sekce-ke-stazeni/Prihlaska_MNŽ.doc, 5.3. 2012

rozhodnutí, např. jako prezentace na PC, připravovat referáty na témata dle svých specifických zájmů různými způsoby. Ve třídě si pak své prezentace vystavují, vytvářejí plakáty, výrobky, mohou fotit. Děti si tvoří portfolia, kam vkládají obrázky, referáty, logické úlohy, kontrolní práce, doplňovačky, mapy, vlastní literární tvorbu. Portfolia berou jako svou vizitku a velice se jimi chlubí. Tyto výstupy jsou zároveň zpětnou vazbou pro rodiče, kteří zde mohou zhodnotit, jakým způsobem děti v hodinách pracují a jak je témata zaujala.

Prvňáčci hovořili o projektu Vesmír, který je velmi oslovil. Druháčci vyprávěli o tvorbě mapy. Děti litovaly, že nemají od první třídy chemii, zeměpis nebo fyziku. Hovořily o svých úspěších a výhrách ve výtvarných, recitačních, hudebních a sportovních soutěžích. Byly velmi komunikativní, hovořily jeden přes druhého. Prvňáčkům se paní učitelka moc líbí, protože je hezká a hodná. Druháci oceňují, že jejich učitelka má smysl pro humor a je na ně milá. Při návratu do kmenových tříd se cítí dobře, všichni jsou kamarádi, pouze jeden chlapec uvedl, že se cítí jiný než ostatní děti, protože je na něm vidět, že je chytřejší a proto má málo kamarádů. Děti mají množství kroužků, zatímco u prvních tříd se jejich počet pohyboval kolem 3, u žáků druhé třídy už to bylo 6 a více. Děti chodí na kroužky jak ve škole¹⁰³, tak i mimo školu.

Třetí třídu provázalo téma řečtí bohové, které děti velmi bavilo. I ony jsou spokojeny v segregovaných hodinách. Čtvrtá třída se podle dětí věnovala České republice a jejímu významu v rámci Evropy. Děti si pochvalují zábavnou formu výuky, oceňují náročnost logických úkolů. Vítají informace o fyzikálních zákonitostech (působení síly, tlaku atd.)

Pátáci na segregované hodině českého jazyka probírají závažná témata, jakými jsou například holocaust anebo témata, která aktuálně hýbají společnostmi, například vliv reklamy na člověka. V projektovém dni se zabývají živými organismy, podnebnými pásy a jejich vlivy na počasí na planetě, stavbou lidského těla a důsledky znečištěného prostředí na organismus. Děti získávají poznatky z oblasti biologie, chemie, fyziky, zeměpisu a českého jazyka. Ke svým prezentacím využívají žáci pátých tříd odborné učebny vyšších ročníků, IT pracovnu a knihovnu školy. Odborné pedagogy děti

---

¹⁰³ www.zscurie.cz/web/sekce-zajmy *Zájmová činnost 2011/2012*, 5.3.2012

vnímají pozitivně, jsou pro ně partnery, často je inspirují. Děti pátých tříd mají ve volném čase kroužky jak v rámci školy, tak i mimoškolní, jejich počet se pohybuje kolem šesti. Některé děti chodí na přípravné kurzy na zkoušky na víceletá gymnázia. Střídají se aktivity hudební, sportovní a výtvarné.

6.4. Výstupy z rozhovorů s pedagogy mimořádně nadaných dětí

Program péče o mimořádně nadané žáky se během let vyvíjel až do dnešní podoby. Novinkou školy pro školní rok 2011/12 je v této oblasti hromadný IVP pro skupinu MNŽ, který doporučuje využívání všech dostupných didaktických pomůcek a zohlednění specifických zájmů každého studenta.

Při rozhovorech s pedagogy jsme se dotazovali na specifika, která přináší práce se skupinou mimořádně nadaných žáků. Učitelé hovořili o individuálním přístupu ke každému žákovi, o náročnějším učivu a přípravách do hodin. Další odpovědi pedagogů se týkaly rychlého tempa hodiny a odborných dotazů žáků v hodinách. Od pedagoga MNŽ se vyžaduje tolerance, protože děti často prosazují svůj názor bez ohledu na to, že nemají dostatek informací. Učitel musí jejich nápady umět ocenit a povzbudit směrem k dalšímu zájmu o dané téma. Dalším specifickým, jak uvedli pedagogové dětí s mimořádným nadáním je pružnost, s jakou se musí přizpůsobit měnícím se situacím. Žádná skupina dětí v žádné třídě není stejná, někdy děti již v první třídě čtou a může se začít s akcelerací a prohlubováním, formou projektů s logickými úlohami, dříve než s jinou skupinou. Domácí příprava žáků je dlouhodobého charakteru, hledání informací, jejich třídění a dávání do souvislostí vyžaduje trpělivost a zájem.

Většina učitelů by přivítala další vzdělávání týkající se problematiky vysokého nadání. Cíleně se věnují problematice mimořádného nadání v dalším vzdělávání pedagogických pracovníků s podporou školy.

Na otázku týkající se ocenění učitelů MNŽ odpovídali pedagogové, že jsou ohodnoceni stejně jako ostatní dle platných tarifů.

Při rozhovorech jsme se ptali učitelů, zda jsou mezi jejich svěřenci také děti s tzv“ dvojí výjimečností.“ Odpovědi byly záporné.

Při dotazech na metody výuky učitelé hovořili o skupinové práci, čtení a poslechu, workshopech, metodách brainstormingu a brainwritingu, metodě kritického myšlení, využívání problémových úloh a tvorbě portfolia.

Při hovorech o pedagogických stylech učitelé vypovídali, že se snaží o demokratický styl vedení hodin, často probíhá diskuse, aby se mohl každý svobodně vyjádřit, důraz je kladen na argumentaci. Pedagogové dávají prostor samostatnosti, děti pouze směřují, žáci vymýšlejí postupy a strategie samostatně, vyvozují závěry a ověřují jejich správnost.

U čtvrtých a pátých tříd pedagogové hovořili o problémech s přiznáním autority u starších dětí na prvním stupni, související zřejmě s jejich postupným přechodem do puberty.

Každoročně jsou rodiče a nastupující prvňáčci seznamováni s programem pro mimořádně nadané žáky na škole, kam jsou přizváni odborníci z pedagogicko - psychologické poradny. Spolupráce s rodiči dětí je většinou dobrá. Někteří pedagogové ji hodnotí jako inspirativní a využívají rovněž nabídek a nápadů rodičů na vhodná témata pro jejich děti. Část pedagogů hovoří o vysokých ambicích rodičů, které se promítají do obrazu sebe sama u dětí. Další učitelé hovoří o spolupráci rodiny na odstraňování negativních projevů u dětí, jako je neochota prohrávat či tvrdohlavost.

6.5 Kazuistiky nadaných žáků ZŠ

6.5.1 Kazuistika Michaely H.

Základní údaje:

M. H., 11 let, dívka z úplné rodiny, česká národnost, drobná těl. konstrukce.

Průběh edukace: běžná MŠ

Aktuálně: ZŠ s rozšířenou výukou pro mimořádně nadané žáky, od 1. ročníku IVP, nyní navštěvuje 5. ročník.

Rodinná anamnéza:

Rodina úplná, rodiče žijí v manželství. Otec středoškolské vzdělání technického směru s maturitou 39 let, matka vysokoškolsky vzdělaná (stále si doplňuje vzdělání) 38 let, mladší bratr 7 let. Rodina žije ve vlastním bytě v centru hlavního města.

Osobní anamnéza:

Dívka absolvovala na žádost rodičů psychologické vyšetření v Centru nadání při diagnosticko-poradenském dni, ve věku 5 let. Otázkou bylo i zvážení, zda dítě neumístit předčasně do první třídy. Byla provedena diagnostika kognitivního vývoje pomocí neverbálního inteligenčního testu, předpoklady k matematicko-logickému a názornému myšlení a úroveň koncentrace. Dle anamnestických údajů se nadání vyskytuje v užší i širší rodině. Dívka seděla v 6 měsících, chodila v 10 měsících, ve dvou letech běžně hovořila s dospělými, bylo jí výborně rozumět, uměla odříkávat abecedu, znala všechna čísla do 100, řadu básniček a písniček z paměti. Dívka už od dvou let rozeznávala písmenka, plynně četla od tří let, má výborné vyjadřovací schopnosti a široký slovník.

Psycholožka vyhodnotila dívku jako pohotovou, sociabilní samostatnou holčičku se zájmem o předkládané úkoly. U dítěte byla viditelná vytrvalost a soustředěnost, snaha o dokončení úkolů a hledání nových řešení. Dítě v době vyšetření psalo tiskacím písmem, začínalo psát i písmem psacím.

Závěr psychologického vyšetření

Intelektový výkon odpovídá nadprůměru, především v oblasti logického úsudku, výborná vizuomotorická koordinace, grafomotorický projev. Všechny testové úkoly byly nad úrovní věkové normy. Bylo doporučeno vyhledání školy specializující se na práci s nadanými dětmi.

Děvče hraje výborně na flétnu (už od předškolního věku), chodí na hudební nauku a na kroužek angličtiny (rovněž předškolní věk). Ve všech oblastech prokazuje vynikající výkony.

Z důvodu časté nemocnosti dítěte, drobné tělesné konstrukci plus vadě očí (strabismus a tupozrakost) se rodiče rozhodli umístit dítě do školy v řádném termínu nástupu. Dítě bylo zařazeno do třídy mimořádně nadaných žáků. Ve škole je možnost od první třídy zařadit dítě dle znalostí z cizího jazyka do čtyř skupin, dívka navštěvuje nejpokročilejší skupinu.

Dnes je dívka v páté třídě. Dodnes má na vysvědčení samé jedničky, chystá se přejít na osmileté gymnázium přírodovědného zaměření. Od první třídy byla minimálně nemocná. Začala nosit rovnítko. Každý rok navštěvuje pedagogicko-psychologickou poradnu. Na základě vyšetření tamtéž škola tvoří individuální vzdělávací plán. Dívka je i dnes nejlepší studentkou ze třídy v matematice i v českém jazyce (píše bezchybně i bez gramatických pomůcek). Hra na hudební nástroj je hodnocena v LŠU jako vynikající, zvláště výborné je čtení z not. Z anglického jazyka skládá každoročně úspěšně Cambridgeské testy. Je v kolektivu oblíbená a kamarádská, chování má bezproblémové, již několik let si vede si čtenářský a kulturní deník. Další aktivity: účast v recitační soutěži (umísťuje se na prvních místech), řezbářský kroužek, oddíl (úspěchy v uzlování, morseovce, šifrování).

Oblíbená témata a koníčky:

Koně (čte encyklopedie o koních), chce se stát veterinární lékařkou. V létě jezdí na tábor s ježděním na koních. Mají s bratrem vlastní zvířátka – morčata, o která se starají s pomocí rodičů. Dívka o nich píše příběhy, fotí je,

maluje, v létě pro ně na chalupě suší seno. Další kroužky: moderní tanec, dramatický kroužek, ráda lyžuje a bruslí.

Dívka nápadně rychle mluví, po vyšetření v PPP zjištěna stejná rychlost i v myšlení.

Přiložený text písne ukazuje na problémy, které dívka právě řeší. Při individuálním rozhovoru se svěřila, že se ve skupině dívek v kmenové třídě necítí dobře. Problémy začaly s příchodem nové spolužačky do třídy.

Looseři (autorka M.H. 11 let)

Co chceš mít a kde chceš žít

Když jsi ten loser co nikam nezapadne?

Když ostatní výtahem jedou tak nikdo z nich tě nechce vzít ani s sebou,

A že máš city to nikoho ani nenapadne:

Ref: Looseři to maj těžký fakt,

Já nesložím ani takt.

Když jsi ten loser tak přidej se ke mně,

Stvoříme partu a budem vládci Země.

Looseři to maj těžký fakt.

Je to hrozný, ale ještě není nejhůř,

Tak hlavně neber drogy ani nekuř.

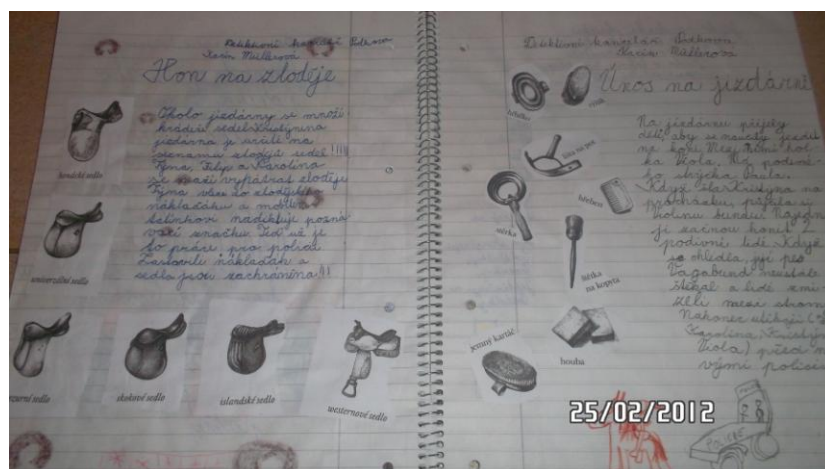
Vždyť východisko určitě se najde,

Tak s loserama se spoj

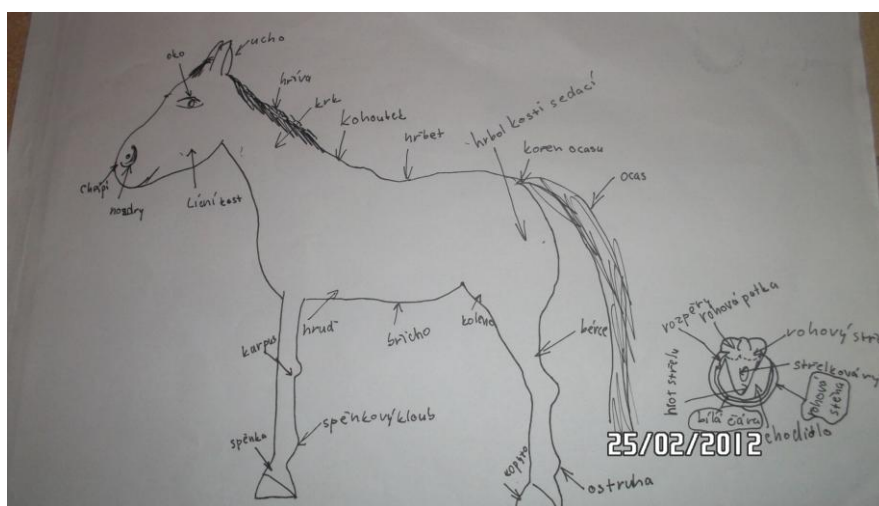
Než slunce zajde

Ref:

Stálé zaměření dívky a zájem o koně dokládá nejen její sbírka pohledů s koňmi, ale rovněž fotografie jejích výpisků a recenze zájmové četby.

Fotografie č. 1 ke kazuistice Michaely H.

Fotografie č. 2 ke kazuistice Michaely H.

6.5.2 Kazuistika Františka M.

Základní údaje:

F.M., 10 let, chlapec, usměvavý, komunikativní, drobnější postavy, vypadá mladší, ale chová se adekvátně věku.

Rodinná anamnéza:

Rodiče jsou vysokoškolsky vzdělání, žijí ve společné domácnosti s prarodiči, v rodinném domku na okraji Prahy, matka 43 let, otec 50 let, česká národnost, 2 letá sestra.

Osobní anamnéza:

Chlapec byl v poradně vyšetřen na žádost rodičů v 6 letech – posouzení školní zralosti a nadání. Od tří let byl v MŠ bez potíží, uměl číst a psát tiskacími písmeny před nástupem školní docházky. Počítal do tisíce, početní úlohy mu připadaly jednoduché. Čtení bylo kvalitní, s přednesem. Vyspělá byla volná kresba s porozuměním a mnoha detaily. Zraková diferenciacce, percepce je v pořádku. Motorika je obratná. Další vyšetření v poradně dokládala opět mimořádné nadání. Ve čtvrté třídě byl chlapec vyšetřen v rámci skupinové kontroly dětí navštěvujících skupinu MNŽ. Oblíbené předměty: NS a Vlastivěda, na ČJ chodí do kmenové třídy. Vyšetření bylo zaměřeno na práci s textem, rychlou orientaci a přesné čtení zadání. Ve výsledcích byla patrná nejistota. Nejlépe mu seděly úkoly týkající se generalizace pojmů, ostatní výsledky odpovídaly věku. Písemná složka úkolů žáka zpomalovala, klesala zaujatost, soustředění a motivace. Čtení v pásmu průměru, méně plynulé, s chybami typu záměn, vkládání samohlásek. Diktát pomalé tempo, nízká motivace, ale snaha, chyby specifického rázu u tvarů písmen a při uplatnění pravopisných pravidel. Totéž platilo u opisu.

Doporučení poradny bylo setrvání i nadále ve skupince pro ND, zejména v Nauce o světě a matematice. ČJ v kmenové třídě se zohledněním potíží. Doporučení znělo zohlednit výkyvy ve výkonu v ČJ a rychlý nástup únavy v rámci běžné třídy tzn.: přiměřená vyčíslenost, kratší úkoly s okamžitou

znalostí výsledku, ocenění znalostí a využití zájmů, postupný trénink pracovních návyků, práce s textem, tvorby zápisků a vytrvalosti.

Pátá třída – Chlapec opět v PPP vyšetřen na žádost matky a doporučení ZŠ z důvodu posouzení lehkých vzdělávacích obtíží u mimořádně nadaného žáka. Matka upozornila na zhoršené rozdělování pozornosti, pomalejší tempo práce a labilnější nervová soustava (obtížné zvládnání náročných situací).

V sešitech chlapec střídá psací a tiskací tvary písmen, sám upřednostňuje písmo technické. Je percepčně zralý, má artikulační dovednosti výborné. Lateralita je zkřížená – upřednostňuje pravou ruku a levé oko. Písemný projev je méně úpravný, přepis bez chyby, v diktátu částečně chyby. Gramatické se vyskytují ojediněle, také dysgrafické či chyby z nepozornosti. Jazykový cit je lehce zkřížen. Matematické schopnosti a dovednosti odpovídaly věku, zraková představivost i paměť jsou kvalitní. Ve složitější úloze je schopen předjímat tvar, dodržet pravidla a postup. Případné chyby vznikají ze snížené schopnosti rozdělovat pozornost z časového stresu, případně i z rušivých podnětů. Ke kvalitní práci potřebuje individuální tempo (lehce pomalejší, klid). Ví, jak si zorganizovat práci, aby dosáhl efektivních výkonů.

Závěr a doporučení:

Chlapec s mimořádným nadáním, a lehkými rysy SPU, labilnější nervovou soustavou, částečnými poruchami pozornosti a pomalejším tempem práce, které může být v důsledku zkřížené laterality. Školní výkony odpovídají věku. Nekorespondují však zcela s nadáním chlapce. Nově se objevují neurotické příznaky. Žák nepotřebuje být integrován, má ale nárok na částečnou toleranci poruchy a individuální přístup. Doporučuje se zohlednit individuální tempo, dát žáku čas na práci, nepřetěžovat ho velkým množstvím podnětů. Doporučení - chlapce zařadit do MNŽ na hodiny Nauky o světě. Matematické a jazykové dovednosti by mohl rozvíjet běžnými metodami v rámci kmenové třídy.

Doporučené pomůcky:

Atlasy, encyklopedie, sborníky, učebnice, naučné a odborné časopisy, pomůcky aktivizující tvůrčí bádání (mikroskop, globus, PC), mediální vzdělávací programy.

Kroužky: keramika, plavání, zájem o dopravní prostředky a mapy.

Fotografie č. 3 ke kazuistice Františka M.

6.5.3 Kazuistika Veroniky P.**Základní údaje:**

V. P., veselá, aktivní, drobná velmi komunikativní a zvědavá dívka, 9 let

Rodinná anamnéza:

Žije v úplné rodině. Oba rodiče mají středoškolské vzdělání. Matka 45, otec o 12 let starší, sestra dvojče. Otec je bývalý vrcholový sportovec. Obě děti vede ke sportu.

Důvod prvního vyšetření v PPP:

Dívka byla vyšetřena ve věku 5 let a 10 měsíců na žádost rodičů pro posouzení školní zralosti. Holčička pracovala s výdrží i přes motorický neklid. Grafomotorika byla diagnostikována na slabší úrovni, úchop tužky byl vadný, doporučena reedukace úchopu. Lateralita zkřížená, s dominancí pravé ruky a levého oka. Zraková percepce zralá, řeč s vadou sykavek. Úroveň rozumových schopností se pohybovala v pásmu populačního nadprůměru. Holčička měla dobrý přehled i pracovní paměť. Dívka uměla číst písmenka. Závěrem šetření byl doporučen odklad školní docházky především pro nižší úroveň grafomotoriky, drobný tělesný vzrůst a vadu řeči. Přihlédlo se i k rodinné situaci, její sestra dostala odklad školní docházky, děvčata na sobě velmi lpí. Rodiče s OŠD souhlasili, cvičení na trénink grafomotoriky byla předána, rovněž doporučeno kontaktovat na logopeda.

Dívka byla přijata k základnímu vzdělávání na ZŠ nám. Curieových. Na základě dalšího diagnostického vyšetření v PPP bylo diagnostikováno: nadprůměrná úroveň rozumových schopností, byl vypracován IVP. Výuku ve škole zvládá dívka bez potíží, baví ji především matematika, v sociální oblasti se velmi dobře orientuje. Baví ji zvířata a příroda a sport. Vytváří výrobky z keramiky. Byla v péči logopeda, vada řeči - korekce.

Nadání se nejvíce promítá do oblasti:

Schopnost rychle se učit, bohatá představivost, velká zvědavost, obliba v komplikovaných úkolech, tvořivost. Při nedostatečné zátěži: výkyvy ve výkonech, snížení motivace ke školní práci.

Při vzdělávání žákyně doporučuje PPP zohlednit:

Zvýšené poznávací potřeby, větší potřebu nových podnětů, velký zájem o diskutování svých názorů, individuální přístup k činnostem a preciznost, originální způsoby řešení, zvýšenou kritičnost vůči sobě i ostatním, individuální tempo, aktuální úroveň čtenářských, početních dovedností a úroveň psaní.

Doporučené pomůcky: encyklopedie, slovníky, tabulky, doplňovačky, PC, alternativní texty a učebnice, knihy pro děti a mládež, výukové programy na interaktivní tabuli, vlastní projekty a materiály.

IVP: Součástí IVP jsou konkrétní cíle, úprava organizace výuky, časové a obsahové rozvržení učiva, forma zadávání úkolů, organizace závěrečných zkoušek atd. V segregovaných hodinách NS, M, ČJ se pracuje na zvládnutí základního učiva a zároveň se nastavuje výuka tak, aby se v ní využili nadstavbové vědomosti žáka.

Je třeba obzvláště dbát na: podávání učiva zajímavou formou, podporování vlastních způsobů řešení úloh, vyhledávání informací z různých informačních zdrojů, zdokonalování sebe prezentace, pomoc při grafickém zpracování výstupů. Formou projektů ověřovat schopnost zvládnout problémové úlohy a využívat reálného života. V hodinách poskytnout Veronice prostor pro vlastní zpracování projektů, vytvořit podmínky pro spolupráci ve skupině a korigovat občasné výpadky pozornosti pozitivní motivací. Správně pochopené principy upevňovat a nabízet další způsob řešení.

Naučit žákyni pracovat s kritikou a zpracovat ji vhodným způsobem, který ji umožní posunout se dál. Při plnění úkolů dbát na jasně zadaná pravidla a kritéria hodnocení, vyžadovat dotažení úkolů do konce. Vlastním projektům je třeba poskytnout dostatečný prostor. Vyhnout se stresujícím a vypjatým situacím. Trénovat zpracování úkolů s podmínkou (čas, způsob zpracování, nedostatečné zdání) a učit práci s chybou.

Fotografie č. 4 ke kazuistice Veroniky P.

6.5.4 Kazuistika Olivera Š.

Základní údaje:

O.Š., 9 let, chlapec žijící s matkou, jedináček, silnější postavy.

Rodinná anamnéza:

Matka má středoškolské vzdělání, pracuje v nižším managementu, 35 let. Otec se na výchově syna nepodílí.

Důvod vyšetření:

Klient byl vyšetřen na žádost matky a doporučení školy ve druhé třídě základní školní docházky pro posouzení úrovně specifických obtíží v oblasti soustředění a psaní.

Psychologickým vyšetřením bylo zjištěno:

Dítě dobře navazuje sociální kontakty. Přítomná je snaha o spolupráci a o dobrý výsledek. Lehčí úlohy zvládal dobře. U těžkých úloh byla tendence nedokončit zadanou práci, objevoval se psychomotorický neklid, hněv a lítost. Při povzbuzení a podpoře nastalo zklidnění. Velmi brzy nastává únava. Slovník žáka byl bohatý, artikulace dobrá, řeč čistá. Rozumové schopnosti byly

harmonicky rozvinuté. Verbální složky jsou v pásmu výrazného nadprůměru. Úroveň rozumových schopností se celkově pohybuje v pásmu mimořádného nadání. Má bohaté informace a vědomosti.

V rámci vyšetření:

Zjištěna porucha pozornosti s rychlou unavitelností na podkladě LMD. Částečná hyperaktivita s impulzivitou. Písmo méně úpravné, kolísá výška i sklon. Objevují se specifické chyby, slova psaná dohromady, chybějící znaménka. Žák píše levou rukou namáhavě a s velkou averzí. Může se jednat o tzv. „leváctví z nutnosti“ - též na podkladě LMD. Čtenářské dovednosti odpovídají spodnímu pásmu průměru – adekvátní věku. Z hlediska jeho nadání jsou však silně podprůměrné, lze hovořit o částečně kompenzované dyslexii. Žák čte neplynule a rychle, slova luští. Přetrvávají problémy se čtením d', t', ň, porozumění textu je dobré. Percepčně je zralý, eventuální chyby vznikají z nepozornosti.

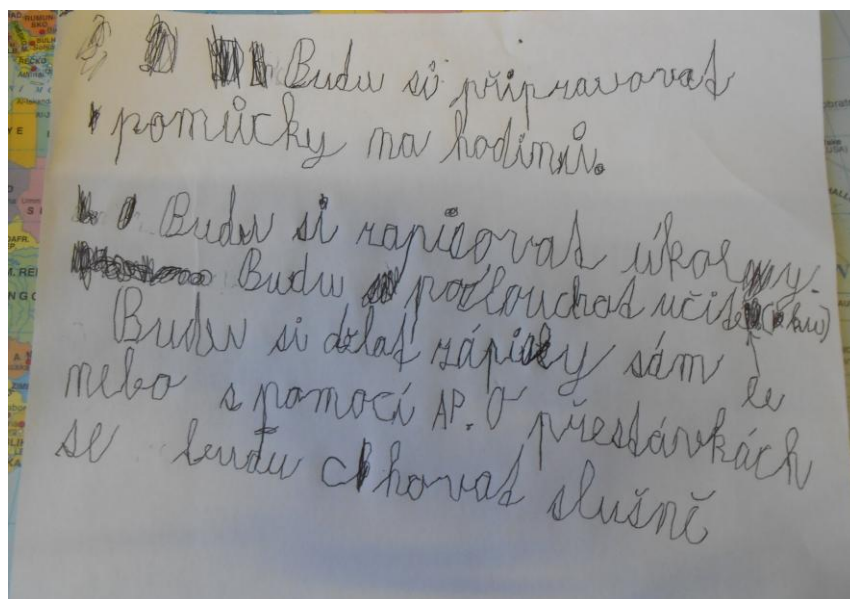
Na základě vyšetření bylo diagnostikováno:

Mimořádné nadání, ADHD – porucha pozornosti a obtíže ve čtení, psaní s rysy dyslexie, dysgrafie a dysortografie. Mimořádné nadání se nejvíce promítá do oblasti znalostí o světě, logického myšlení. V kontrastu k tomu se prohlubuje nechuť zejména ke psaní, která se projevuje psychickou labilitou a odmítáním psaní jako činnosti vůbec.

Doporučeno závěrem:

Vzdělávací potřeby a individuální péče ve skupině MNŽ v oblasti znalostí o světě (rozvoj v prvouce přírodních a vlastivědných oblastech.) Zároveň úprava péče zejména v oblasti psaní a soustředění v rámci třídy.

Pomůcky: Encyklopedie, sešity s pomocnými linkami, doplňovačky.

Fotografie č.5 ke kazuistice Olivera Š.

6.5.5 Kazuistika Anety D.

Základní údaje:

A.D, 8 let, veselá, zvědavá, komunikativní holčička vyššího věku.

Rodinná anamnéza:

Dívka pochází z úplné rodiny. Matka i otec mají vysokoškolské vzdělání, má dvě starší sestry.

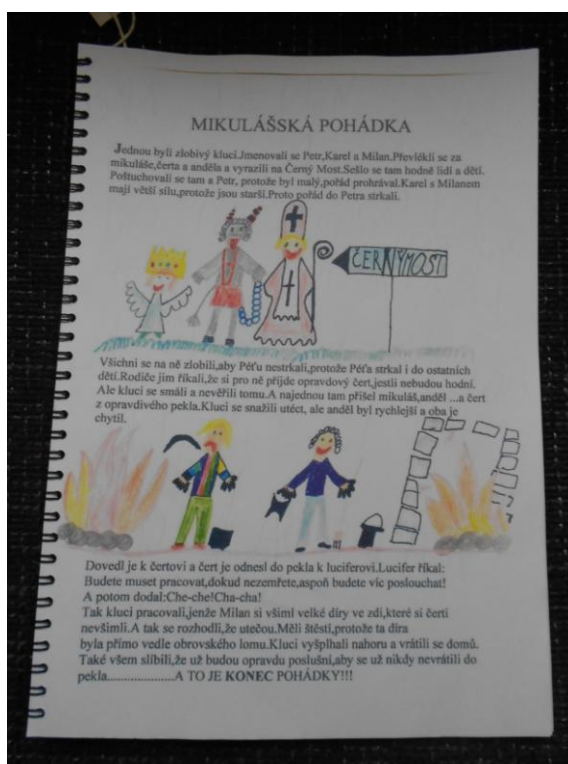
Důvod návštěvy PPP:

Dívka byla poprvé v PPP ve věku 3 let a 5 měsíců na žádost rodičů. Důvodem vyšetření bylo, že jim připadala oproti vrstevníkům daleko vyspělejší, a rodiče zajímalo, zda tento názor podpoří i psycholog. Z anamnestických údajů lze usuzovat akcelerovaný psychomotorický vývoj, dítě sedělo v 5 měsících, chodit začalo před 10. měsícem, první slova se objevila přibližně v téže době. V roce a půl hovořila ve větách a říkala básničky. Ve dvou letech ji bavila abeceda, uměla samohlásky a některá další

písmena. Velký zájem měla o knížky, znala množství pohádek a tvořila další dle své fantazie.

Závěrem psychologického vyšetření bylo, že jde o potencionálně nadané dítě. Výkon na úrovni 5 let, bohatá slovní zásoba, velká výmluvnost, hovořila v rozvitých větách a souvětích, bavilo ji počítání různých předmětů. Pohybově byla dívenka též nadprůměrná. Úkoly, které se jí nezdály zajímavé, nechtěla plnit. Grafický projev odpovídal věku. Poradna doporučila rodičům zaměřit se na slabší oblasti, rozvíjet řízenou činnost, trénovat soustředění a grafický projev, kresbu a naplňovat její spontánní zájem. To vše formou hry a pomocí vhodné motivace. Důraz klást na přijetí autority, pravidel, i určitých omezení. Kontrola byla domluvena dle zájmu rodičů.

Další psychologické vyšetření se uskutečnilo ve věku 6 let a 2 měsíce. Rozumové schopnosti byly shledány jako nadprůměrné a dítě bylo zařazeno do skupiny MNŽ od 1. třídy na základní škole.

Fotografie č. 6 ke kazuistice Anety D.

Závěry a návrhy pro praxi

Rozhovory s učiteli ukázaly, že převážná většina z nich má dlouhodobý zájem dozvídat se více o problematice mimořádného nadání, uvítala by další vzdělávání v této oblasti a je vstřícná ke spolupráci s poradenským zařízením. Jako velmi nadějná a perspektivní z dlouhodobého hlediska se jeví spolupráce školy a poradenského zařízení – PPP pro Prahu 1. Je třeba zajistit větší informovanost rodičů a směřovat je do poradenského zařízení, aby mohlo dojít u žáka k časně identifikaci jeho individuálních potřeb. Ze zjištěných závěrů nyní vyvstávají úkoly pro ZŠ:

- z vlastních řad vybrat odborníky, kteří se zaměří na další vzdělávání třídních učitelů v oblasti ND s ohledem na včasnou identifikaci nadání u dětí
- zjistit zájem rodičů o přednášky na téma mimořádného nadání a v případě kladné odezvy uspořádat cyklus přednášek pro rodiče – spolupráce s PPP, konzultace pro rodiče
- zohlednit přání žáků a zvýšit nabídku volitelných předmětů na ZŠ v podobě rozšíření volnočasových akcí zaměřených na přírodní vědy a využít potenciálu ND v této oblasti
- rozšířit spolupráci a vzájemnou komunikaci týmu pedagogů pracujících s mimořádně nadanými žáky
- vytvořit základní manuál pro výuku v segregovaných hodinách MNŽ, který bude sloužit novým pedagogům - specialistům jako podklad pro rozšířené vzdělávání dětí. Manuál by měl být zpracován z hlediska systematičnosti a kontinuity témat, která rozšiřují výuku v ročníku
- volit rozšiřující témata tak, aby pružně reagovala na aktuální situaci a korespondovala s děním ve škole, využít invence dětí při akcích školy

Seznam použité české literatury a pramenů:

BACUS, A. *Mé dítě si věří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7357-296-6.

BRADBERRY, T., GRAVESOVÁ, J. *Emoční inteligence v praxi*. 1. vyd. Praha: Columbus 2007. ISBN 978-80-7249-220-6.

CAMPBELL, J., R. *Jak rozvíjet nadání vašich dětí*. Praha: Portál 2001. ISBN 80-7178-516-4.

ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.

DOČKAL, V. *Zaměřeno na talenty aneb Nadání má každý*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2005. ISBN 80-7106-840-3.

FOŘTÍK, V., FOŘTÍKOVÁ, J. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. 1. vyd. Praha: Portál 2007. ISBN 978-80-7367-297-3.

GRAY, J. *A děti jsou z nebe*. 1. vyd. Praha: Práh, 2000. ISBN 80-7252-0318.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál 2005. ISBN 80-7178-303-X.

HASS, A. *Morální inteligence. Jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás*. Praha: Columbus 1999. ISBN 80-7249-010-9.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1

HORÁČKOVÁ, D. *Komunikace v prostředí rodiny*. Bakalářská práce, PF UJEP 2010.

HŘÍBKOVÁ, L. *Nadání a nadaní: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-1998-6.

CHAPMAN, G., CAMPBELL, R. *Děti a pět jazyků lásky* 1. vyd. Praha: Návrh domů 2007. ISBN 80-7255-072-1.

JURÁŠKOVÁ, J. *Základy pedagogiky nadaných*. 1. vyd. Praha: IPPP 2006. ISBN 80-86856-19-4.

KOHOUT, K. *Základy obecné pedagogiky*. 2. vyd. Praha: UJAK, 2007. ISBN 978-80-86723-38-9.

KOHOUTEK, R. et al. *Základy pedagogické psychologie*. 1.vyd. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1996. ISBN 80-85867-94-X.

KOLEKTIV AUTORŮ: *Pedagogický slovník* 1. Díl A-O Praha: SPN, 1965. 14-026-65.

KOTRBA, T., LACINA, L. *Praktické využití aktivizačních metod ve výuce*. 1. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-12-1

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: Cesty k lepšímu vyučování*. 1. vyd. Praha: Portál 1996. ISBN 80-717-8022-7.

LANG, G.,BERBERICHOVÁ, CH. *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-144-4.

LEBEER, J. *Programy pro rozvoj myšlení dětí s odchylkami vývoje – Podpora začleňování znevýhodněných dětí do běžného vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Portál 2006. ISBN 80-7367-103-4.

MACHŮ, E. *Rozpoznávání a vzdělávání rozumově nadaných dětí v běžné třídě základní školy – příručka pro učitele a studenty učitelství*. Brno: MU, 2006. ISBN 80-210-3979-5.

MACHŮ, E. *Nadaný žák*. 1.vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-197-3.

MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M. *Radosti a strasti*. 1.vyd. Jinočany: H+H 1998. ISBN 80-86022-21-8.

MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1.vyd. Praha: SPN 1992. ISBN 80-04-25236-2.

MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. Et. at. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-799-X.

MÖNKS, J., YPENBURG, I.H. *Nadané dítě*. Praha: Grada 2002. ISBN 80-247-0445-5.

NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář, 1995. ISBN 80-85255-74-X.

OPEKAROVÁ, O. *Kapitoly z výchovného poradenství - Školní poradenské služby*. 1. vyd. Praha: UJAK, 2007. ISBN 978-80-86723-35-8

PELIKÁN, J. *Výchova pro život*. 1.vyd. Praha: ISV nakladatelství, 1997. ISBN 80-85866-23-4.

PIAGET, J. *Psychologie inteligence*. 2. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-309-9.

RENOTIÉROVÁ, M. *Základy speciální pedagogiky* 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1083-4.

SEDLÁČKOVÁ, D. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2685-4.

SHAPIRO, L. E. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-238-6.

SIMISTER, C.J. *Vaše chytré dítě. – 16 tajemství, jak podpořit a rozvíjet nadané děti*. Brno: Computer Press 2011. ISBN 978-80-251-3514-3.

ŠIMONÍK, O. (ED.) *Sborník referátů z mezinárodního semináře Talent a nadání ve vzdělávání*. Brno: MUPF 2010. ISBN 978-80-210-5330-4.

VALIŠOVÁ, A. *Asertivita v prostředí rodiny a školy*. 1. vyd. Praha: ISV Nakladatelství 2002. ISBN 80-86642-03-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. 1.vyd. Praha: Karolinum 2005. ISBN 80-246-1074-4.

Zákon č. 561/2004 Sb., školský zákon § 17, str. 4832.

Seznam použité zahraniční literatury a pramenů:

GOLEMAN, D. *Emotional Intelligence*. First Published in GB, London: Bloomsbury Publishing 1996. ISBN 978 0 7475 29828.

LAZNIBATOVÁ, J. *Nadané dieťa – jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. 3. vyd. Bratislava: IRIS, 2007. ISBN 80-89018-53-X

Seznam internetových zdrojů:

Centrum rozvoje nadaných dětí: Pro učitele, možnosti práce - Separace.

[cit. 5.3. 2012]. Dostupné na <http://www.nadanedeti.cz/>

Mensa České republiky - [cit. 4.3. 2012]. Dostupné na <http://www.mensa.cz/mensa/>

Centrum nadání [cit. 5.3. 2012] Dostupné na <http://www.centrumnadani.cz/centrum-nadani/o-nas.html>

Národní institut dětí a mládeže MŠMT [cit. 20.11. 2011]. Dostupné na www.nidm.cz/talentcentrum.cz

Bílá kniha online [cit. 21.11.2011]. www.aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf

Světová rada pro nadané a talentované děti – WCGTC [cit. 5.3. 2012]. www.talent-nadani.cz/texty/nadane_deti1.html

Institut pedagogicko-psychologického poradenství – Dostupné na www.ippp.cz [cit. 5.3.2012]

Společnost pro talent a nadání – ECHA [cit. 5.3. 2012] Dostupné na http://www.talent-nadani.cz/texty/o_nas.html

Přihláška do program MNŽ na Základní škole nám. Curieových – Dostupné na www.zscurie.cz [cit.5.3. 2012]

Zájmové činnosti na Základní škole nám. Curieových Dostupné na www.zscurie.cz/web/sekce-zajmy [5.3.2012]

Koncepce program pro mimořádně nadané žáky ZŠ nám. Curieových www.zscurie.cz/web/sekce-odkaz-svp---konceptce 4.3. [cit. 4.3. 2012]

Seznam bibliografických odkazů seriálových publikací:

GRULICHOVÁ, M. *Jak učitel pozná, že učí dobře?* ŠKOLSTVÍ. 2009, č. 2, s. 5. ISSN 0862-9641.

MIKOVÁ, Š., STANG, J. *Projekt Nanečisto (Zlepšení spolupráce mezi rodinou a školou)* MODERNÍ VYUČOVÁNÍ. 2002, č. 10, s. 8. ISSN 1211-6858.

ŠVANCAR, R. *Kde se ztrácejí nadání?* UČITELSKÉ NOVINY. 2011, č. 41, s. 7. ISSN 0139-5718

Seznam obrázků:

Obrázek č. 1	Renzulliho model 3 kruhů	14
Obrázek č. 2	Mönksův vícefaktorový model nadání	15
Obrázek č. 3	Stenbergův triarchický model nadání	16

Seznam tabulek:

Tabulka č. 1 Rozdíly mezi bystrým a nadaným dítětem 33

Tabulka č. 2 Učební plán program pro MNŽ na 1. stupni ZŠ 2011/2012 61

Seznam fotografií:

Fotografie č. 1 ke kazuistice Michaely H. 69

Fotografie č. 2 ke kazuistice Michaely H. 69

Fotografie č. 3 ke kazuistice Františka M. 72

Fotografie č. 4 ke kazuistice Veroniky P. 75

Fotografie č. 5 ke kazuistice Olivera Š. 77

Fotografie č. 6 ke kazuistice Anety D. 80

Fotografie č. 7 kresba ND 2. třída V

Fotografie č. 8 kresba ND 2 třída V

Seznam příloh:

Příloha č. 1 Koncepce péče o nadané žáky I

Příloha č. 2 Pozorovací záznamy III

Příloha č. 3 Kresby žáka 2. třídy V

Příloha č. 1

Koncepce péče o nadané žáky¹⁰⁴

V roce 2009 byla sestavena *Koncepce péče o mimořádně nadané děti a žáky pro období let 2009 – 2013 (dále Koncepce 2009 – 2013)*. Navazuje na *Koncepci péče o mimořádně nadané děti a žáky z let 2004 – 2008*, která byla orientována zejména na péči o nadané žáky ve školských poradenských zařízeních. *Koncepce 2009 – 2013* respektuje integrační model edukace nadaných žáků. Zdůrazňuje však nutnost rozšířit stávající systém identifikace nadaných o jejich cílené vyhledávání učiteli všech typů škol. V *Koncepci 2009 – 2013* se zdůrazňuje, že v České republice chybí speciálním pedagogům testy, které by sloužily výlučně k diagnostice nadání, a proto jsou k tomuto účelu využívány testy, které primárně slouží ke speciálně pedagogické diagnostice specifických poruch učení. I z tohoto důvodu je v uvedené *Koncepci 2009 – 2013*, jako jedním z primárních úkolů v etapě vzdělávání žáků mladšího školního věku, stanovena tvorba identifikačních nástrojů pro učitele a speciální pedagogy. S tím pochopitelně souvisí potřeba adekvátního vzdělávání učitelů, a to jak v pregraduálním tak i postgraduálním období, a zabezpečení dostatku didaktických postupů a metodických materiálů pro vlastní vzdělávání nadaných.

Hlavní cíle nové koncepce 2009 – 2013 v péči o nadané¹⁰⁵

- a) zkvalitnit proces diagnostiky dětí a žáků s nadáním ve školním a školském prostředí
- b) zajistit podporu rozvoje nadání dětí a žáků v rámci formálního vzdělávání i ve volném čase

---

¹⁰⁴ ŠIMONÍK, O. (ed.) *Sborník referátů z mezinárodního semináře: Talent a nadání ve vzdělávání*, příspěvek R. Kovářové (Identifikace matematicky nadaných žáků na 1. stupni základní školy), str. 107.

¹⁰⁵ Viz. tamtéž *Sborník referátů z mezinárodního semináře*: příspěvek J. Žebráka a J. Broulíka (Zkušenosti v přístupu péče o mimořádně nadané žáky ve starším školním věku), str. 240.

c) nabídnout pedagogickým pracovníkům přiměřenou podporu v jejich profesní přípravě na práci v oblasti vzdělávání nadaných, zejména prostřednictvím DVPP

d) zprostředkovat veřejnosti dostatek informací o systému péče o nadané s využitím webových stránek MŠMT a příslušných organizací (IPPP ČR, VÚP, NIDV, NIDM, NÚOV)

e) realizovat výzkumy a rozvíjet mezinárodní spolupráci v oblasti péče o nadané

Dílčí cíle v oblasti podpory rozvoje nadání

- tvorba a shromažďování výukových materiálů pro práci s nadanými
- rozvinutí péče o mimořádně nadané žáky s další specifickou vzdělávací potřebou
- systém poradenské podpory nadaných ve školách
- organizace vhodných volnočasových aktivit
- organizace soutěží (i s mezinárodní návazností) a navazujících aktivit (odborných soustředění, přípravné kurzy aj.)
- formy mentoringu ve spolupráci s pedagogy středních a vysokých škol, případně s dalšími experty
- formou projektové pomoci zajišťovat různé formy podpory (tutorství, on-line vzdělávání atd.)
- vytvoření podmínek a stanovení kritérií k uznávání výsledků neformálního (on-line) vzdělávání v průběhu dalšího studia či při přijímacím pohovoru při vstupu do zaměstnání
- zajistit vznik středisek podpory nadaných

Příloha č. 2

Pozorovací záznamy

Pozorování nadaných dětí v kmenových třídách

Pozorování dětí 1. M. třídy při hodině Etické výchovy v kmenové třídě, pátek 8 hod, 22 žáků ve třídě, přítomni 4 žáci MNŽ. Pozorování žáků probíhá skrytě. Žáci s diagnostikovaným mimořádným nadáním jsou v kmenové třídě velmi špatně identifikovatelní, více dětí je velmi aktivních, odbíhá pro pastelky, chodí na toaletu, pro knížky, povídají si, potřebují se napít. Většina z těchto nadaných dětí umí číst. Nadaní žáci po vysvětlení učební látky pedagogem ztrácejí o probírané téma zájem a kreslí si, pomáhají ostatním a začínají si povídat, někteří diskutují s paní učitelkou, většinou o tom, že tohle už dávno vědí a je to pro prťata. Paní učitelka vymýšlí hru, zapojují se všechny děti.

Skryté pozorování 2. Z. třídy. 6 MNŽ ve třídě, úterý 10 hodin. Žáci jsou více soustředění na téma výuky, pedagog je velká autorita, kdo má práci hotovou, přihlásí se o pracovní list navíc. Kdo je rychlý, je požádán o nějakou jinou speciální činnost (vybrat sešity, napsat dú na tabuli apod.)

Skryté pozorování, 3.M. třída, 2 hodina, 5 MNŽ přítomno. Výuka začíná třídní agendou, MNŽ si mezi sebou povídají a ukazují na sebe. Následuje vybrání domácích úkolů a pedagog se ptá na problémy s jeho zpracováním. MNŽ to připadá jednoduché, další z úkolů, které děti dostávaly, byly speciálně pro MNŽ a jsou hodnoceny jako úkoly navíc. Jedná se o logické hádanky se šifrou. Je znát, že i pro MNŽ byly dost těžké, děti se zajímají o výsledky úlohy. Jedna z úloh je ukázána kmenové třídě k vypracování, kdo má hotovo, jde práci ukázat asistentům (MNŽ), kteří již na úkolu pracovali.

Skryté pozorování, 4.M., 6 žáků MNŽ přítomno v hodině. Při suplované hodině matematiky v kmenové třídě jsou MNŽ nervózní, upozorňují na sebe a na své výkony. „*Násobit trojčiferným už umím, něco vám vypočítám na tabuli*“. Suplující učitel má potíže jednoho velmi aktivního žáka posadit

zpět do lavice a najít mu jinou specifickou činnost. V sešitě ND pracují více než ostatní, jdou překotně kupředu. Nemohou vydržet na místě, někteří si vydávají vlastní knížky, sudoku ...

Při náhodném pozorování jsem si všimla nadaného žáka (hodnocen učitelem jako mimořádně inteligentní chlapec) ze čtvrté třídy, který není schopen si uklidit a uspořádat věci v lavici. Za tuto nedbalost je od učitelů kárán, není ale schopen situaci napravit. Ostatní žáci z kmenové třídy si proto chlapce dobírají.

Pozorování, 5.Z, 4 žáci MNŽ. V hodině Vlastivědy se nadaní žáci předvádějí, kdo toho ví více, pokud některý z nich udělá chybu, vysmějí se mu. Slabší žáci mlčí a nespolupracují, jsou pasivní. Pokud dojde k tomu, že ani nadaný žák neví, slabší žáci jdou do protiútoků a dohadují se s ním. „*Ty zase tak chytrý nebudeš..!*“ Paní učitelka využije připravené prezentace ve výuce na interaktivní tabuli. Děti se střídají v doplňování na tabuli, k určeným světadílům volí země, k nim města a k městům řeky, pak významné osobnosti. Tato práce baví všechny děti, ND dostávají za úkol vyrobit prezentace k probírané látce v powerpointu.

Příloha č. 3

Přikládáme vyspělé kresby žáka 2. třídy, který navštěvuje segregované hodiny MNŽ.

Fotografie č. 7, kresba ND, 2. třída

Fotografie č. 8, kresba ND, 2. Třída

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Denisa Horáčková

Obor: Speciální pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Problematika výchovy a vzdělávání nadaného dítěte

Rok: 2012

Počet stran: 87

Celkový počet stran příloh: 5

Počet titulů české literatury a pramenů: 43

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 2

Počet internetových zdrojů: 11

Vedoucí práce: Mgr. Hana Fleischmannová